

DR. JOS. KRATOCHVIL.

Filosofo Seneky rozhovor o duševním klidu.

Hlava III.

1. Tážeš se, kterého prostředku dle mého zdání nutno užiti proti této omrzelosti životní. Nejlepší by bylo, jak praví Athenodorus¹⁾, zabývati se veřejnými záležitostmi, správou obce a občanskými povinnostmi. — Neboť jako někteří tráví svůj čas v žáru slunečním, cvičíce a tužíce tělo a jako pro athlety jest daleko nejužitečnější po delší dobu tužiti své páže a sílu, pro niž se sami určili: tak i vám jest daleko nejlepší vytrvale se cvičiti, ani připravujete se pro zápasy obecní. Vždyť má-li kdo v úmyslu státi se užitečným spoluobčanům a lidstvu vůbec, když pouští se do víru povinností a pečuje o záležitosti obecné i soukromé, již tím se cvičí a postupuje.

2. Poněvadž však, praví dále, při té tak šílené lidské ctižádostivosti, kdy tolik pomlůvačů pravdu ve špatnost obrací, příměst je málo bezpečná a vždy více nastane překážek než úspěchů, nutno sice vzdáti se veřejného působení, avšak velký duch má i v ústraní dosti příležitosti volně se rozvíjeti. Při lidech není tomu tak jak při lvech a jiných šelmách, jichž útok mřížemi zabraňujeme, nýbrž lidé právě v ústraní největší činy provádívají.

3. Tak však ať žije v úkrytu, aby vždy, kamkoliv by se uchýlil v tichém svém životě soukromém, prospěšným byl jednotlivcům i celku vlohami, slovy i radou. Neprospíváť jen ten státu, kdo vybírá úředníky, v ochranu béře obviněné a rozhoduje o válce a míru, nýbrž i ten, kdo mládež povzbuzuje, kdo za tak značného nedostatku dobrých učitelů cnost do duší vlévá, kdo zdržuje a obrací ty, kdo šíleně se ženou jen za bohatstvím a rozmařilostí a ne-li nic jiného, aspoň je zadržuje; takový na jednotlivcích pro blaho všeobecné pracuje.

¹⁾ Kterého Athenodora zde míní Seneka, nemožno říci s plnou jistotou. Nejspíše to Stoik Athenodorus z Farsu, příjímím Kordylis, správce pergamské bibliotéky a přítel mladšího Catona (Uticensis). Na domluvy Catonovy odešel do Říma a sepsal tu asi spis: „O studiu a životě“, který se nám však nedochoval. Seneka v Epist. 10, 5. cituje jeho větu: „Tunc scito esse te omnibus cupiditatibus solutum, cum eo perveneris, ut nihil deum roges, nisi quod rogare possis palam“.

4. Zdaž onen má více zásluh, kdo mezi cizinci neb občany neb jako městský praetor¹⁾ mezi přicházejícími rozepře rozsuzuje, než ten, kdo učí, co je spravedlnost, co je zbožnost, co trpělivost, co statečnost, co pohrdání smrtí, co poznání boží a jakým dobrodiním pro člověka jest klidné svědomí?

5. Jestliže tedy na studia věnuješ tu dobu, již odejmeš veřejným povinností, neodchýlíš se tím, ani povinností nezanedbáš. Nevedeť zajisté boj jen ten, kdo v šiku stojí a hájí levé a pravé křídlo, nýbrž i ten, kdo brány chrání a působí na místě méně nebezpečném, ač ne nepotřebném, kdo hlídku koná a zbrojnici chrání: tyto pak služby, ač nevyžadují krve, přece patří k vojenské službě.

6. Oddáš-li se studiím, vši životní omrzelosti unikneš a nebudeš si přát ani noci z lítosti světla, aniž sobě obtížným budeš ani jiným zbytečným. Mnohé přátele si získáš a právě ti nejlepší za tebou půjdou. Nikdy zajisté cnost, byť skrytá, v úkrytu nezůstává, nýbrž upozorní na sebe: ti pak, kdož toho hodni jsou, po stopách ji naleznou.

7., 8. Ovšem, vzdálíme-li se veškerého styku a naprosto se zřekneme lidstva, a žijeme-li jen v sebe obrácení, tuto opuštěnost, jež všech snah postrádá, bude následovati nedostatek činnosti: počneme jedny stavby prováděti, jiné bořiti, počneme moře posunovati a vody vyváděti proti všem obtížím místa, počneme špatně nakládati s časem, který nám příroda k užití dala: jednou naň skoupí budeme, po druhé nešetří. Jednou tak ho užijeme, abychom mohli z něho účet klásti, po druhé, abychom nad co nic není hanebnějšího, žádné památky po sobě nezanechali. Často stařec, jenž dlouhá žil léta, nemá jiného důkazu pro to, že žil, než svůj věk.

Hlava IV.

1. Mně, nejdražší Serene, zdá se, že Athenodorus příliš se poddal okolnostem a příliš rychle ustoupil. Ani já ovšem nechci popírat, že někdy nutno jest ustoupit, avšak ponenáhu a nevydati prapor ani vojenskou čest: důstojnější a bezpečnější jeví se svým nepřátelům ti, kdo se zbraní vzdávají se na milost. Tak myslím nutno jednati člověku cnostnému a tomu, kdo po cnosti touží.

2., 3. Jestliže osud převahy nabude i úplně odejme možnost veřejné činnosti, netřeba hned vzad bez obrany prchat a úkryt hledati, jako by bylo opravdu nějaké místo, kam by nás osud nemohl pronásledovati, nýbrž trochu méně se věnovati věcem veřejným a tu a tam něco hledati, v čem bychom obci prospěli. Nemůžeš služby vojenské zastávati: hled si čestných úřadů. Nutno-li žíti v soukromí: věnuj se řečnictví. Musíš mlčeti: podporuj spoluobčany jako mlčelivý obhájce. Nebezpečno je ti vystoupiti na fóru: v soukromých domech, divadlech, hostinách, jednej jako dobrý společník, věrný přítel a mírný host. Pozbyl jsi působnosti občanské: vykonávej lidskou.

4. Proto velkodušně neuzavřeli jsme se zdí jediného města, nýbrž s celým světem vešli jsme ve styk a vlastní svou svět prohlásili, abychom větší pole působnosti si zjednali. Uzavřen-li tribunál²⁾ a brání se ti vystoupiti

¹⁾ Praetor urbanus (městský pr.) řešil rozepře mezi občany římskými; mezi cizinci a Římany pak úřad ten konal pr. peregrinus.

²⁾ Povýšené místo, kde prvotně snad jen tribunové, později i jiní úředníci sedali, soudíce neb jiný úřad zastávající.

na řečništi a ve sněmu: ohlédni se za sebe, co širých krajin se za tebou rozprostírá, co národů! Nikde neohradí ti tak velkou část, aby ti větší nezbývala.

5. Měj se však na pozoru, aby veškera vina na tebe nepadla. Nechceš zajisté nijak jinak obci prospívati než jako konsul neb prytanis neb ceryx neb sufes¹⁾. Jaké by to bylo, kdybys nechtěl jinak válčiti než jako vojévůdce neb tribun²⁾? Budou-li jiní v prvé řadě a tebe osud do třetí by určil, i tu bojuj slovem, povzbuzením, příkladem a odvahou. Když již i ruce mu byly useknuty, nalézá onen vojin prostředek, jak by své straně přispěl, když aspoň státi zůstává a křikem povzbuzuje.

6. Tak asi si počínej; jestliže osud ti odejme prvé místo v obci, setrvej přes to a pomáhej voláním a zavře-li ti kdo ústa, — neustávej, ale aspoň mlčením přispívej. Nikdy není bez užitku činnost dobrého občana. Máš zrak a sluch: tváří, pokynem, tichou vytrvalostí, ba samým vystupováním již prospívá.

7. Jako jsou léky, jež bez ochutnání a doteku již vůni svou prospívají, tak cnostný muž požehnání své rozlévá již z dálky a úkrytu, ať uplatňuje a vyvíjí svou přirozenou působnost, — ať je omezen v činnosti a nucen plachty svinouti, ať odňata mu možnost činnosti a slova a on omezen na úzký okruh působení neb široký. V každém postavení působení jeho je úspěšné. Co pak? Myslíš, že málo prospívá i příklad toho, kdo ušlechtilé odpočívá?

8. Proto zajisté jest daleko nejlepší střídati činnost s odpočinkem, kdykoliv nahodné překážky zabráňují činorodému životu a poměry státní jej znemožňují. Nikdy zajisté není vše tak naprosto uzavřeno, abychom nemohli vůbec ušlechtilé působiti.

Hlava V.

1. Možno-li nalézti nešťastnější obce nad Atheny, když je mučilo třicet tyrannů³⁾. Povraždilo tisíc tři sta občanů, ale tím neskončili, nýbrž vlastní krvežíznivostí se dráždili. V obci, kde byl Areopag, nejsvětější soud, kde senát byl a lid jemu podobný, tam denně scházela se ona hrozná společnost katů a nešťastná radnice nestačila pojmouti všech tyrannů: mohla-li si oddechnouti ta obec, kde bylo tolik tyrannů, kolik jejich pomocníků⁴⁾. Nebylo možno ani naději žádnou na obnovení svobody v myslích vznítiti a zdálo se, že není prostředku proti tak mocnému zlu: odkud zajisté mělo přijíti tak zubožené obci tolik Harmodiův⁵⁾.

2. Uprostřed takové obce žil však Sokrates, těšil zarmoucené občany, zoufající nad obcí povzbuzoval, vytýkal boháčům, kteří lekali se o své

¹⁾ Konsulové, prytanové, cerykové a sufetové byly nejvyšší státní úředníci v různých státech: Prytanové u Atheňanů, cerykové ve státech, kde ctěna Cerera, kteří zároveň byli i nejvyššími knězi, sufetové konečně v Karthagu.

²⁾ *Tribunus militum*, vyšší důstojník; bylo jich po 6 v legii a střídali se ve velení.

³⁾ Vláda „třiceti tyrannů“ kolem r. 403 př. Kr., stíhala krutě všechny protivníky popravami, konfiskacemi a vypovídáním.

⁴⁾ Tyrannové měli, jak líčí Xenofon, na 3000 ponovníků.

⁵⁾ *Harmodius* a *Aristogito* jsou známi mstitelé tyrana Hipparcha Pisistratovce, jež zavraždili pro pohanění své sestry.

statky, že pozdě litují neblahé své lakoty a všem, kdo chtěli následovati jeho vznešeného příkladu, ukazoval, jak možno svobodně choditi i uprostřed třiceti tyrannů.

3. Tohoto však Atheny samy ve vězení zavraždily, ježto svoboda nenesla svobody toho občana, jenž bezpečně vzdoroval šiku tyrannů: to za příklad, že i v zubožené obci jest příležitost pro moudrého muže, by se významenal a naopak, že i ve kvetoucí a blažené obci vládne lakota, závist a tisíce jiných zlořádů.

4. Jaké budou poměry ve státě, jak utváří se okolnosti, dle toho buď šířeji budeme působiti, buď se uskrovníme. Ba ten je pravý muž, kdo se všech stran nebezpečími ohrožen a obklopen řinčícími zbraněmi a okovy, neztrácí cnost svou, ani jí neukrývá. Není zajisté záchranou skrýti se.

5. Tuším, že Curius Dentatus¹⁾ říkával, — že raději chce býti mrtvolou, než jako mrtvola žíti. Nejhorším ze všech zel jest vyjiti z počtu živých, dříve než jsi zemřel. Avšak naskytnou-li se poměry v obci, kdy nic není možno dělati, oddávej se více klidu a vědeckým studiím. — A nejinak než jako při nebezpečné plavbě, rychle do přístavu spěj a nečekej, až tě poměry donutí, nýbrž sám se z nich vytrhni.

Hlava VI.

1. Nutno ašak zkoumati nejprve sama sebe, potom zaměstnání, jež nastupujeme, posléze ty, pro něž a s nimiž pracujeme.

2. Především musíš zkoumati, zda přirozenost tvá schopnější jest k činné práci neb klidnému studiu a hloubání; a tam nutno seti nakloniti, kam tě pudí mocné tvé nadání. Isokrates²⁾ odvedl Efora³⁾ násilím z fora, soudě, že úspěšnější bude působiti spisováním dějepisných děl.

Špatně zajisté se rozvíjejí znásilnění geniové; když přirozenost odpor klade, marná každá práce . . . . .

3. Nutno jest sebe sama správně oceňovati: ježto obyčejně soudíme, že více zmůžeme, než můžeme vskutku. Jeden v záhubu se přivádí přílišnou důvěrou ve svou výmluvnost, druhý statkům svým více ukládá, než zmohou, třetí ničí slabé tělo namahavými úkoly. Někteří pro svou stydlivost málo se hodí pro úkoly veřejné, jež vyžadují pevného čela. Jiní pro urputnost nehodí se na dvůr. Jiní nemají hněv svůj v moci a jakákoliv nelibost svádí je k nerozvážným slovům. Někteří ušlechtilost nedovedou uchovati a neustávají od nebezpečných posměšků. Všem těmto prospěšnější jest klid nad veřejné zaměstnání: lita a netrpěliva povaha ať vyhýbá se všem dráždidlům nebezpečné svobody.

4. Dále zkoumati nutno, do čeho se pouštíme a porovnáti síly naše s věcmi, jež hodláme podniknouti. Nutno zajisté, aby vždy více síly bylo v činiteli, než v břemenu. Nezbytně podlehneme břemenům, jež jsou nad naše síly.

¹⁾ Curius Dentatus byl konsul římský, jenž triumfoval nad králem Pyrrhem.

²⁾ Isokrates byl učitelem řečnictví v Athenách ve 4. stol. př. Kr.

³⁾ Eforus byl dějepisec z Kumy aeolidské, jehož díla se nám nedochovala.

5. Nad to mnohá zaměstnání nejsou ani tak veliká, jako spíše plodná, ano mnoho jiných zaměstnání po sobě vyžadují; takovým pak nutno se vyhnouti, z nichž vyplývá nové četné zaměstnání. Také nesmíme se do ničeho pustiti, odkud není volného odchodu: jen k těm věcem ruku přikládej, jež jistě možno dokončiti neb aspoň v konec doufati. Zanech těch, jež při práci se zvětšují a nepřestávají tam, kde bylo určeno.

Hlava VII.

1. Ovšem i mezi lidmi nutno činiti výběr: zda hodni jsou toho, bychom jim věnovali část svého života, zda k prospěchu jim bude ztráta našeho času. Někteří zajisté činí, jako bychom my jim byli zavázáni za přátelské své služby.

2. Athenodorus dí „že by ani nešel na oběd k tomu, jenž by mu nechtěl za to býti zavázán díkem“: Chápeš, tuším, že tím méně k těm by šel, kdož stejně cení stůl, jako služby přátelské, kdož své mísy za velikou poctu pokládají, jako by na počest jiných chtěli býti nestřídmí. Odejmi jim svědky a diváky: hned těšiti je přestane skrytá kuchyně . . . .

3. Nic věru nedovede stejně obšťastniti duši, jako věrné a sladké přátelství! Jaké to dobrodiní, máš-li srdce, do něhož bezpečně můžeš vložit každé tajemství, jehož svědomí méně se musíš obávat než svého vlastního, jehož slova zmirňují starosti, jehož mínění dobrou jest radou, jehož veselost smutek ti plaší, sám pohled již útěchu skytá! Vyvolme ovšem za přátele, pokud možno, jen ty, kdož prosti jsou vášní; neboť plíží se vady takové a přecházejí na každého, kdo blízko jest, a dotekem pouhým již poškozují.

4. Pročež jako při nákaze morové musíme dbáti, abychom nepřisedli k tělům již nakaženým nemocí ježto v nebezpečí se vydáváme a již pouhým dechem můžeme onemocněti: tak i při vyhledávání přátel pozor mějme, abychom si vyvolili ty, kdož nejméně jsou nakaženi: začátkem nemoci již jest, misíme-li chorobné se zdravým. Nepřikazuji ti ovšem, abys nenásledoval a nehledal nikoho jiného než moudrého. Kde zajisté najdeš toho, jehož po tolik věků již hledáme? Za nejlepšího buď pokládán, kdo nejméně jest špatný.

5. Stěží dovedl bys šťastně voliti, kdybys hledal dobré jen mezi samými Platony, Xenofonty a stoupenci Sokratovými¹⁾ neb kdybys měl moc obnoviti věk Catonův, který mnohé zplodil, vskutku hodné narození v době Catonově (jako však i mnohé zločince horší než kdy jindy žili. Obojích zajisté bylo potřebí, měl-li Cato býti oceněn. Potřeboval jednak dobrých, jež by uspokojil, jednak špatných, na nichž by sílu svou zkusil): nyní však za takového nedostatku dobrých volba jest méně obtížnou. Zvláště tedy nutno se varovati smutných a těch, kteří nade vším nařikají a ničeho bez hořekování nepřejdou. Byť byl takový člověk věrným a blahovolným: přece jen jest nepřitelem klidu ten, kdo v neklidu nás provází a nade vším nařiká.
(Příště dále.)

¹⁾ Platon, Xenofon, Sokrates vybráni jsou zde jako zástupci nejlepších Řeků, podobně jako Cato zastupuje nejlepší Římany.

FRANTIŠEK PELAN.

Sexuelní paedagogika.

4. Kdo má poučiti o sexuelních otázkách?

když předcházela dobrá výchova, upadá dítě v pozdějších letech v jakousi nejistotu, co má dělati, v pohlavní znepokojení, o němž neví odkud přišlo a k čemu slouží. Proto musí přistoupiti poučení, jež má jako páka pomáhati dítěti snášeti obtíže, plynoucí z dospívajícího organismu. Kdo však má dáti poučení?

V první řadě rodičové. Zplodili dítě a proto, jako jsou povinni pečovati o jeho tělesný vývoj, tak jsou povinni pečovati i o vývoj duševní, t. j. vésti je k poznání všeho, čeho potřeba, by v každém i v sexuelním ohledu, mohlo jednati správně. Sexuelní stav bude jednou mohutným a důležitým bodem v celém mravním životě dítěte, a proto jsou rodičové povinni láskyplně napomáhati. Jako v útlém věku ochraňovali dítě v nevinosti, tak později je mají cvičiti v opatrování čistoty. — Hlavní podmínkou vychovatele, jenž chce dítě poučiti o pohlavním životě, jest vážnost a jemnocit, a obojí shledáváme pravidelně u rodičů. Mezi rodiči a dětmi jest nejužší a nejněžnější poměr. Rodiče jsou dítěti bytostmi posvátnými, k nim pohlíží dítě jako ke svým vzorům, od nich očekává úsudek o svém jednání i normu pro jednání další. Jim věnuje obyčejně celou svou důvěru, ale od nich též očekává úplnou spravedlnost, jež prosta jest všeho podvodu a lži. Naopak zas nikdo tak jasně nepoznává dobrých i špatných náklonností dítěte jako rodiče, a proto nikdo jich tak nedovede řídit; nikomu tak upřímně nezáleží na jich duševním prospěchu, nikdo tak mocně nedovede se dotknouti nejjemnějších míst dětského srdce. Též ve svátosti stavu manželského dostávají manželé zvláštní schopnost ke všem svým otcovským a mateřským povinnostem. Toto vše pravidelně poskytuje dostatečné záruky, že jejich poučování i v pohlavních věcech bude vážným a taktním, a že bude též dítěti mocně vštěpovati vážný názor na tyto otázky.

Zvláště však k této úloze jest způsobilou matka. Poučení o důležitých věcech pohlavních jest povinna matka i dítěti i sobě. Dítěti, protože ona má za ně největší zodpovědnost, jí dítě věnuje největší důvěru, ona dovede promluvit nejsrdečněji a jako žena nejtaktněji. Čím srdečnější a jednodušší bude ton při poučení, tím hlubší bude též výsledek. Matka však jest to povinna i sobě, svému mateřství. V dítěti musí již od mládí býti zakořeněna úcta k mateřství, dítě musí míti o něm vznešenou představu, již dovede vštípití jen srdce pravé matky. Co mateřskému poučení dodá ještě větší vážnosti a posvěcení, bude zmínka o blažené radosti, s jakou se matka na jeho zrození těšila, na bolest, kterou pro ně vytrpěla, na nebezpečí a možnou ztrátu života, v němž se nacházela. Tato myšlenka na nebezpečí života, v němž se matka nacházela, když je na svět přiváděla, vytvoří v dětském srdci posvátný názor na mateřství a bude světlem čistého poznání této veliké záhady lidského života. Dotkne se nejjemnějších stránek srdce a bylo by zvláštním, kdyby jako vděk za to nenásledovala tím větší úcta a věrnější láska. Nikdy též nebude půda lépe připravena k napomenutí. Při této příležitosti bude matka též hleděti vzbuditi úplnou důvěru dítěte ve všech pohlavních záležitostech, by vždy jen k ní se všemi záhadami se obracelo. — Kdyby však matka opomenula poučení o mateřství, pak toto dostane

se se strany nepovolané a tím trpí mravní výchova v kořeně, neboť tam ta veliká myšlenka mateřství nejeví se ve své důstojnosti, první dojem vstupuje do duše v takové formě, která ji zbavuje posvěcení, což se obyčejně později již nedá napravit. Poznání odjinud čerpané vede snadno k neúctě k matce, snadno i k pohrdání s rodiči.

Proto mlčení rodičů v tak důležitých věcech bylo by hříchem i proti dětem i proti povinnostem otcovským a mateřským, a tu dalo by se očekávat, že rodičové tomuto důležitému předmětu budou věnovati všemožnou péči. Zatím však dosud shledáváme pravý opak. Rodiče zabývají se vším jiným, než aby poznali nebezpečí dětem hrozící, ponechají své dítě v kritické době vývinu sobě samému, nanejvýš teprv až dospělé dítě odchází do světa mezi cizí lidi, pocítí strach o jeho mravní zkázu, a proto mu dají na cestu nějaké krátké všeobecné mravní napomenutí a to prý již pomůže. Zatím však již sami doma svou netečností a bezstarostností naučili choditi dítě po úplně jiných cestách, než na jakou ho nyní při odchodu povrchně poukazují. — Mnozí rodičové, zvláště matky, považují podobné poučení svých malých dětí za neslušné, nemravné, škodlivé. Nebrání tomu, by dítě neslyšelo špatných řečí a písní, by nečetlo špatných knih, by nemělo špatných společnosti, což zajisté mnohem více rozněcuje pud pohlavní a dítě kazí, za to však vážnou, povznášející odpověď na přirozené otázky považují za něco nedůstojného. Jest v tom pro ně špatné vysvědčení, že i oni ve svém stavu nevidí nic vážného, posvátného, a že na něj pohlížejí z nižší pudové stránky. I v tom mlčení před dětmi jest poučení, ovšem snižující, že vše, co se týká těchto věcí, jest tak špatným, že se o tom s osobami, ke kterým máme největší důvěru, nedá mluvit.

Mnozí rodičové, zvláště matky, zdráhají se poučiti, ježto prý radují se z bestarostnosti dětí; nemohou nikterak pochopiti, že by věc měla býti tak pilnou. Takoví nevmyslí se ve stav svého mládí a odkazují vše pozdější době, vlastně náhodě. A přece víme, že v 13. 14. roce není to již bezstarostnost, nýbrž úsilovné hledání pravdy. Kde dítě žije ve společnosti dospělých, kde různé věci slyší a čte, samo o nich filosofuje, tam již nemůže býti řeči o bezstarostnosti. — Jiní zdráhají se poučiti, poněvadž se bojí, že by se připravili o úctu před svými dětmi. Však dítě, zvláště při nynějších poměrech, ví to ve 14. roce již jistě, a tehdy nepozbudou rodičové u svých dětí úcty? Právě, když se věc zjeví až v letech pohlavního znepokojení, bude působiti tím zhoubněji. — Jiní nepoučí děti, protože prý toho nedovedou. Předně třeba tu hned poznamenati tvrzení paedagogických spisovatelů, že i méně podařené poučení od rodičů působí lépe než mlčení. Kdo jednou pokusí se rozřešiti tuto otázku, pak nebude se již zdráhati učiniti tak po druhé.

Však i rodičové museli by býti důkladněji poučováni o svých vychovatelských povinnostech. Z kraje by to šlo ovšem těžko, ale provedlo by se to přece, kdyby již nastávající snoubenci na své budoucí povinnosti (myslí se zde speciálně sexuelní) vůči dětem byli aspoň upozorněni, kdyby k tomu pracovaly odborné vychovávací časopisy, brožurky, spolky, poučné přednášky (večírky) pro vyšší i prostší matky. V přednáškách mohlo by se promluvit otevřeněji; mohly by se uvésti fysické nemoci a duševní poruchy plynoucí z pohlavních výstředností, a uvésti v souhlas s nerozumným vychováním. Mohlo by se ukázati, že tato čísla nejsou jen na papíru, nýbrž že ti nešťastní lidé skutečně žijí. Ukázati, jak tyto nemoci snadno se přenášejí a že nikdo není před nimi jist. Udati množství prostituce a její příčiny i následky. Musila by nastati drobná práce v každé rodině a celé

společnosti. Výsledek ovšem stál by za tu práci. Čím bude lidstvo lépe poučeno o významu a ceně pohlavního života, tím více povznese se i veřejná morálka.

Není-li rodičů, jsou povinni děti poučiti jejich zástupcové. Toto poučení jest ovšem již těžší, poněvadž postrádá té vroucnosti a jemnocitu, již jen rodičové dovedou vložiti do rozmluvy se svými dětmi, a schází i u dětí ono duševní rozpoložení, s jakým vše vážně přijímají. Slovo matky nedá se tak snadno nahraditi. Však i v takovém případě jest mnohem lepší, poučí-li zástupce rodičů, než aby se dítě ponechalo rádcům zlomyslným. Paní má poučiti svou mladou děvečku, má ji upozorniti, kam by ji mohly zavést přirozené chyby jejího věku (lehkomyslnost, strojivost, touha po oblíbě a zábavě), má ji důrazně varovati před důvěrnými známostmi. Kolik mladých dívek propadá zkáze jen proto, že nebyly v čas upozorněny na nebezpečnou cestu, na niž se z nerozumu vydaly! Zde má tedy promluvit paní a čím více dovede promluvit tonem mateřským, tím větší účinek. — Podobně mnohý mistr udržel by spíše svého učeníka na uzdě a na dobré cestě, kdyby někdy vážně promluvil s ním o jeho pohlavní důstojnosti. Před kolika poklesky a svůdci by ho zachránil!

Škola. Jest všeobecnou zásadou paedagogických spisovatelů, jednajících o sexuelním poučení mládeže, že poučení individuálnímu jest vždy přednost dáti před hromadným. Společné poučování, je-li podrobnější, poškozují obyčejně stud, pohybuje-li se však v mezích všeobecných výstrah a napominání, pak opět nemá žádoucího výsledku. Proto nedá se sexuelní poučení všeobecně svěřiti škole, byť o to i mnohé nynější proudy usilovaly. Ve škole není tak srdečného tonu, jak toho předmět vyžaduje, není u dětí stejné nálady, schopnosti a potřeby. Každý učitel není podobného poučení schopen, neboť tu nerozhodují jen odborné vědomosti, nýbrž zvláštní umění vniknouti v duševní stav dítěte, a to není každému dáno. Srdečněji a proto účinněji dovede tu prostý otec promluvit k dítěti svému, nežli odborník k dítěti cizímu. Ano princip, že by škola měla poučovati, mohl by přímo vésti k neblahým následkům. Ve škole vždy našel by se nějaký pokročilejší žák, který by považoval za nutné ve volných chvílích doplniti to, co učitel zapomněl, a to ještě v nejlepší domněni, že taky „poučuje“. Tím by celý směr vedl do nového zhoubného extrému. Škola může na udělených již poznacích dále pracovati, nemusí se tak úzkostlivě vyhýbat každému otevřenějšímu slovu, všeobecně však svěřiti ji sexuelní poučení nelze.

Něco jiného jest, kdyby některé dítě bylo úplně opuštěno, kdyby bylo rodiči sobě samému ponecháno, neb kdyby mu hrozilo zjevné nebezpečí; pak by ovšem bylo povinností vážného učitele (resp. kněze), dítě vzhledem na hrozící nebezpečí soukromně poučiti. Rovněž před odchodem ze školy po dokonání 14. roku možno soukromě zmíniti se dětem o řádu, jež Bůh vložil do světa, o ceně pohlavního života a o veliké zodpovědnosti z něho, možno promluvit o následcích hříchů tajných i společných a co nejvíce před nimi varovati. Dítka jednak již brzy se rozejdou a pak již není tolik nebezpečí k vespolnému svádění, jednak jsou již potom sobě samým ponechány, na sebe samé odkázány, a tu již mají míti tolik mravní síly, by se zlu, které jim hrozí ve špatných knihách, od špatných soudruhů, ano i v přímé příležitosti k nemravnosti, oddaly. Nemají-li v těch letech oné mravní síly, pak uprostřed tolika nebezpečí bude vždy ještě horší slepá nevědomost než poučení; poučení samo nikdy nesvede charakteru ku zlému.

Též školním lékařům, jak je naše doba zavádí, nemožno ponechat všechno sexuelní poučení mládeže. Lékař dovede sice k vlastním

mluviti jako otec, než k jiným bude mluviti odborně a tudíž bez onoho výsledku, který má býti docílen.

Podobně též psáti zvláštní knihy pro mládež k tomu účelu bylo by nebezpečno; povstala by celá literatura všech stupňův a zvědavé dítě by hledalo vždy knihu pro vyšší stupeň a v mrtvém slově nehledalo by opravdového poučení, nýbrž dráždění a smyslnosti. S knihami vyvinul by se živý obchod a knihy samy nestály by vždy na stanovisku náboženském ba ani ne mravném a proto účinek jejich byl by tím zhoubnější.

Vyučování náboženské. Církev přímé poučování mládeže ponechává rodičům; sama vychovává ve věcech sexuelních jen negativně, varujíc před hříchy a co k nim svádí a vychvalujíc čistotu. Tím jest též dána norma pro vyučování náboženské. Kněz z uvedených důvodů nemůže poučovati všeobecně, přímo a hromadně, jeho první úlohou je varovati před hříchy a povzbuzovati k čistotě. Jak to má činiti, k tomu nejlepším vodítkem jest mu katechismus a řádný jeho výklad. Však u výkladu nesmí si počínati příliš abstraktně a neurčitě; musí dříve myšlenkou náboženskou vzbuditi v dětech vážný názor na věc, o níž chce mluviti a pak musí jako rozumný a laskavý lékař jemně ale účinně dotýkati se těchto choulostivých stránek dětské přirozenosti, poukazovati na nebezpečí hrozící čistotě a stydlivosti.

Jako však možno někdy světskému učiteli soukromě přímo do věci zasáhnouti, tím spíše jest to možno učiteli duchovnímu. Kněz dovede sexuelní poučení postaviti na správný náboženský základ a tím mu zjednává vážnosti a ušlechtilé důležitosti, náboženské pak ovzduší samo ukládá jemný takt, jímž se má poučení díti. Dítě věnuje svému duchovnímu učiteli více upřímné důvěry, pohlíží k němu obyčejně jako ke svému duchovnímu otci a proto vážněji jeho poučení přijímá. (Příště dále.)

KAREL ČERNOČKÝ.

O některých zásadách a formách psychopathologických.

Jistě asi tak staré jako lidské pokolení, jako všechny úkazy jemu souzračného vzrůstu a zmirání jsou i zjevy chorobných projevů života duševního. Zřejmo, že dle úrovně vzdělání a dle panujících názorů vědeckých také ony zjevy vysvětlovány a určovány byly.

Samostatné vědě, která by těmito pozorováními se zabývala jest však teprve asi sto let. Ona věda mohla se zroditi teprve objevením a všeobecným zdokonalením vlastních method zkoumání přírodovědeckého, na jejížto poznatcích jest založena.

Rozmanitost a těkavost jevů života duševního vyžadovala připnutí jich k jistým přesným zákonům a způsobům dění přírodního, aby mohlo dle jeho kvalit býti měřeno. Ono upevnění a připoutání neznamenal však stotožnění s pochody přírodními vůbec.

Zdalo by se proto, že má dnešní psychiatrie nátěr, jak se říká, materialistický, nesmíme se domnívati, že by ona byla tak neoprávdovou a

neupřímnou aby pomůcky svých výkladů, osnovu za věc samu považovala. Hranice mezi tím, co nazýváme materialistickým a tím, čemu přikládáme ideální povznesení jsou tak nejisté a zarostené, že překračovali jich častokrát i přední zastancové obou směrů filosofických, aniž o tom mnohdy věděli.

Moderní psychiatrii jedná se o pochopení a stanovení faktů ne však o diktování vět dogmatických. Ovšem třeba i zde jako ve všech vědách lékařských přihlížeti k aitiologii a příčiny aspoň subsumovati, podkládati. Těmito příčinami však nemohou býti nezvratná pravidla nýbrž jen dočasně shrnutá axiomata, soubor nejjednodušších zjevů, u kterých duch zpytující musel spočinouti pro nedostatek své dosavadní vyzbrojenosti vědecké.

Nejstarší z vědeckých výkladů o příčinách a původě chorob duševních budou asi ony, které na přesném rozčlenění mezi duševním a tělesným spočívají. Oba proudy, považovati za příčinu chorob duševních výhradně poruchy tělesné i hledati jejich příčiny v činitelích psychických jednak asi jsou dle svého způsobu správné a obecné, doplňují se a promíchány je nacházíme v různých seskupeních až do nejnovější doby, kdy postavena psychiatrie na základech fyziologické psychologie. První zastancové somatického názoru pravili: všechny nemoci duševní jsou způsobeny abnormitami tělesnými, neboť duše nemůže ochuravěti. Nemoci ty jsou také provázeny příznaky a krisemi tělesnými a mizí častokrát vlivy (otřesy) hmotnými. (J. B. Friedreich). Jiní jejich odpůrcové filosofičtí tvrdili: Duše churaví bezprostředně, neduh tělesný je teprve druhotný, poruchy duševní můžeme sledovati snadno v jejich původu, hříchu, bludu, vášni. Nemoci duševní mohou státi i bez nemocí mozku a naopak. Také léčení prostředky psychickými jest neúčinnější, tělesné prostředky působí vlastně jen ve svých psychických transformacích, na př. opojení a leku. (Heinroth, Harper, Bencke, Ideler.) Proto poznamenává již Dr. E. Feuchtersleben, že nezáleží při ponětí nemocí duševní na tom, jaká jest jeho příčina vlastní a podnět k jejímu propuknutí, mohou to býti oba obory autonomního dění psychický i tělesný. Třeba jest dříve a více pozorovati zjevy samy (Phänomen) „Lehrbuch der ärztlichen Seelekunde. Wien 1845.“

Možno pak zjevy pochopiti, aniž bychom jejich nejprvnějších příčin poznali, při těchto odkázání zůstaneme na pouhé doplnění pomocí vše zakrouhlující mohutnosti obrazotvorné.

Jsou jistá pozorování fyziologických účinků, která vedla druhy k ustálení ve frenologie. Podnět a základ k ní dal Gall a propracoval ji Spurzheim. Tato snaha ustanoviti pro všechny duševní děje okrsky funkcí fyziologických v mozku vedla po vytříbení se těchto názorů k jistým základním poznatkům, na nichž opřena je věda psychiatrická. Byla to hlavně pozorování a pokusy Flechsiga, Munka, Ferrieriho, Goltze a Hitziga, která přispěla k tomu, že jistým ložiskům mozkovým prisouzen zvláštní úkol a vztah při všeobecné práci fyziologicko-psychologické. Klinická pozorování ukázala Flechsigovi, že porušení zadního associačního centra působí ztrátu schopnosti rozuměti viděným, hmataným, slyšeným dojmům, utvořit si správnou představu o vnějším světě. Porušení předního associačního centra mate představu vlastního já, co jednající bytosti a pochopení poměru této bytosti ke vnějšímu světu. — Ačkoliv všichni fyziologové neuznávali (Nothnagel) a dosud neuznávají snad naprostě platnosti těchto výzkumů, přece důležitosti nabyly již tím, že jich popudem a pomocí vypracoval Meynert schema associačních a projekčních dráh mozkových. Na těchto základech spracována

nová theorie o životě psychickém a byť by i její celkový ráz nesl sebou zárodek pomíječnosti, přece přispěla ona k posouzení a pochopení tak mnohých úkazů psychopathologických.

Jisto jest sice, že práce nervstva a mozku není totožnou s projevo-
váním života duševního, je však tomuto životu koordinovanou, směrodatnou
(přiřadenou a podřaděnou). Myšlenka lidská ponese na sobě vždy stopy
zákonitosti nejen logické, nýbrž i fyziologické. Člověk uprostřed dění přiro-
zeného postavený byť i původem a posláním svým nad ně vynikal, nucen
bude vždy osudy tohoto dění sdílet, dokud jiným vyšším zákonem nebývá
uchvácen.

Prof. Dr. K. Kuffner (Psychiatrie, Praha 1900) praví, že skoro polo-
vina choromyslných vykazuje lebečnou malformaci. Byť by i útvar lebky
sám nebyl směrodatným v tom ohledu, jisto přece jest, že nepravidelné a
nesouměrné tyto utváření v lebeční kosti míti musí vliv na rozvoj a útvar
mozku a tím do jisté míry i jeho funkcí. Přirozeně všechny vlivy, které
jinak způsobují alterace organické, změny v jich zákonité působnosti, ať
jsou to odchylky ve přijímání a zpracování výživy (anachnie, hyperämie)
nebo porušení ustáleného řádu funkcí, nedostatkem činnosti neb přemožením,
vyvolávají podobně jako ve všem organickém dění i zde chorobné útvary
a zjevy. Choroba celku podmíněna ochuravěním částí, pathologie proto-
plasmové buňky obsahuje ráz a rys pathologie celého člověka. Všechny
příčiny, které způsobují hromadění se a ukládání se choroboplodných pro-
duktů chemických, jako nemírná práce vitální, nad míru zvýšený příliv tepla,
ničí a zeslabují reaktivnou samočinnost buňky a tělesa. Právě tak ničí ji
také z venku do ní v pravené škodlivé sloučeniny chemické (intoxikace
otravy) neb nákazy parasyty. První materialisující psychiatrové domnívali
se proto, že změny ve výživě soustavy nervové a odsud všechen chorobný
postup života duševního. Přece však souvislost této soustavy s ostatními
orgány a funkcemi zdá se nadřizenou tak, že třeba zvláštní dispozice, nej-
častěji praedispozice dědičné, aby mozek vyrušen byl ze svých funkcí změn-
ami tělesnými, při kterých jiný mozek funguje dál. (Kuffner).

Příznaky chorob funkcionálních mívají rovněž týž ráz a touž vehe-
menci a průběh, jako choroky mající hmotný podklad. — Jest jedno, zda
hmota mozková byla zničena neb zda byla její činnost životní změněna.
„Literatura chová několikráte stvrzenou událost, — že celá hemisfera, jak
pravá, tak zase jindy levá byly zničeny, aniž jevil psychický stav osoby
za živa nápadné změny“ (Kuffner). Jistě pak zkušenost potvrdila i opak,
že shledány byly chorobné úkazy života psychického, — aniž by při tom
shledána a poznána byla příčina fyziologického neb anatomického původu.

Skutečnost ta zdá se proto poukazovati na nedostatečnost method a
měřítka pouze fyziologického v posuzování chorob duševních. Směrodatnými
k určování těchto nemoci budou proto vždy axiomy psychologické a její
osnovy a theorie. Nálezy pathologické anatomie budou sledovati její vývody
a úsudky, aby zase samy novými svými poznatky přivedly psychologii
samu na nová zorná pole. Vzájemný vliv a zákonitý vztah obou druhů
faktů sotva kdy bude přesně poznán a vymezen, bude však vždy tušen,
respektován a využitkován k sestavení teorií humanistních.

W. Wundt uvádí za známky poruch duševních vznikání halucinací a
illuzí, změněné a odlišné sebevědomí a jim podmíněné ponětí své vlastní
osobnosti, následovně pak i porušení pravidelného řetězu představ myšlen-
kových.

Každá choroba počíná zvláštním stavem všeobecné podrážděnosti, náladou buď mocnými otřesy dojmovými nebo resistencí fyziologických příčin a funkcí přivolanou Rozladěna nacházíme všechna střediska citění podmiňující a sice dohromady v komplex všeobecných, neurčitelných a zvláštních pocitů tělových. Tato všeobecná indisposice základních součinitelů neurčitým činí i součet celku, tvoření se vědomí, já. Naléhavost vjemů, která přepadají onen chaos, nepřipravený k apperpci a asociaci stupňuje onen neklid a těkavost celého chodu myšlenkového. Konečně nastává vyčerpanost a sklesnutí všeho obsahu vědomí, jako redukce a strnutí. Vědomí (obrazně řečeno) jest vždy jen určité množství představ slučovati a udržovati. Z těch pak jedny samy sebou, svou jasností neb případností stávají se naléhavějšími než druhé. V tom stadiu jeví život psychický zvláštní typickou rozháranost, těkavost a roztržitost („Ideenflucht“). Zjevy nenacházejíce uspořádanosti asociaci potřebné nemohou býti připínány (zapomenlivost). Celkový obsah intelektu zůstává státi a mění se jen přecházením jedněch představ přes druhé, přebarvováním jich odstíny libosti a nelibosti náladové. Tato práce devastační stane se stupňovaným podrážděním tak prudkou, že pohlcuje a absorbuje celý život psychický — není zájmu na ničem v okolí. Celkové tempo tohoto zhrocení a srážení se může býti buď stupidní (ustrňující) neb výbušné — dle celkové povahy celého stavu fyziologicko-psychologického. Jisté představy buďto odjinud nabyté neb z vnitra se vynořivší stanou se buďto pro svoji příbuznost a proto, že odpovídají všem nahodile se shluknuvším ostatním představám, anebo pro svůj zvláštní libustní tón, obzvláště pevnými a stálými. Počnou ustalovati celý rej myšlenkový kolem sebe. Stávají se osou, kolem které otáčí se nyní vybraný kruh myšlenkový. Ona ustálenost bere pak na sebe pocit a vzezření nutnosti a dodává této formy i jednání chorého. Tento psychologický obraz nabývá pak zbarvení dle poměrů a okolí, úrovně vzdělání a vychování, neb dle vyvolavších jej příčin, neb chorobné praedisposice nervové a tělesné vůbec.

Vedle tohoto pouze psychologicky načrtnutého průběhu abnormálního života psychického probíhají současně i patologické pochody nervové soustavy, které buďto je předcházejí a provázejí, neb dále určují a podmiňují. Tak jako bere člověk podíl na osudech světa vnějšího tak podobně neuvědoměle na mnoze a neurčitelně bývá zaujat změnami své vlastní jednotky životní. Pochody intraceculární promítají paprsky své hasnoucí životnosti na obzor chladnouceho kontingentu myšlenkového. Každý druh přeměn patologických vyvolává i jistý druh alterací života psychického, stopy dissimilace a degenerace. Poznenáhlé tuhnutí a odumírání (sklerosa) přivádí i život duševní v povšechnou ztrnulost bez jakéhokoliv zanícení a vzplání energie, ubývání paměti a intelligence. Rostoucí nádory vyvolávají zvláštní náladu stísněnosti tlakem na mozek způsobenou. Výlevy krve a nárazy na mozek působí podrážděnost. Nemocní bývají stále uplakaní, nařikají na svou ochablost, nechávají se však buďto po dobrém nebo po zlém uklidniti, ovšem jen na chvíli. (Kraepelin). Aniž bychom úkazy ony v bezprostřední a bezpodmínečnou souvislost s proječováním života duševního uváděli, třeba jich dbáti, neboť jistě podávají aspoň některá základní hlediska k posouzení celé ekonomie života duševního.

Proto, že zjevy života psychického jsou tak různé, ba mohli bychom říci různější ve svých shluknutích a útvech jako všechny ostatní zjevy přirozeného řádu, tak že v přírodě ani analogii pro ony často pak prapodivné úkazy nenacházíme proukazuje i propukání a chorobné jich dění touže ba ještě větší rozmanitost. Veškerá klasifikace zdá se proto býti málo

prospěšnou a účelnou. Právě tak jako kdysi všechny ty úkazy zvláštními manieri pojmenované a nesouvisle dohromady slepené, poznenáhlu uvedeny byly na společný základ a východiště tak zajisté i roztrídění dnešní budou vše soustřeďující snahou po základech poznání v jistý vzájemný vztah uvedeny a společnými pravidly sdruženy. Zdá se proto prospěšnějším mluvit zatím o jistých povšechných společných symptomech (příznacích). Předně však třeba zároveň poznamenati, že psychiatrická zkušenost nezná poruch sféry citové, které nebyly by zároveň provázeny změnami v oblasti rozumové a naopak změn podobných po rozumové stránce, které by zároveň nebyly sdruženy s anomaliemi citovými a volními. Dr. J. Weiss: *Compendium der Psychiatrie*. Wien 1881.

V normálním chodu života duševního mají všechny projevy ať citění, či myšlení a hnutí volného svá východiště, která buď zevně v popudech okolí neb prostředí neb uvnitř živoucího organismu samého nacházíme. Ony pochody mají svoje ujeté dráhy i své stanice častým ukládáním konečných erekcí připravené. Možno tedy mluvit o kruhu do sebe spadající činnosti vnímání a jednání.

Tento pravidelný sled popudu a reakce, otázky a odpovědi na ni tvoří základní osnovu všeho děje psychického. Děj onen zanechává však po sobě stopy, kterými jsou zvláštní skupiny pocitů, uložených v bodech jim odpovídající soustavy nervové, ony tvoří podklad, ze kterého tvoří se obrazy, jejichž trvání nazýváme pamětí. (*Secundäre Empfindung. Zicken.*) Také od těchto vnitřních bodů může vycházeti dění psychické a probíhati jakoby ve zvláštních do hlavního oblouku dění vsunutých kruzích. (Myšlení, vzpomínání, usuzování.) Jestliže stává se tak v korespondenci (styku) a ve stálém zřeteli k okolí a za normálních podmínek soustavy nervové, pak ukazuje ono dění ráz pochopitelného a nám se jako zdravé jevícího myšlení a usuzování. Avšak tato souvislost může býti přerušena (na př. spánek). Ony druhotné oblouky a kruhy od hlavního odtržené anebo souvislost jejich uvolněna. Popudy nepůsobí pak dalšího pravidelného průběhu, nýbrž vybočují a ubírají se po druhotných těchto drahách, aniž by k hlavnímu vrcholu uspořádanosti, které nabývají asociací ve vědomí, dosáhly a k ní připojeny byly. Častým použitím stávají se tyto uvolněné asociace a od hlavního associačního centra odtržené vždy více hledanými a stávají se konečně hlavními. Ať popud přichází z kteréhokoliv centra smyslového má kterýkoliv další směr an zůstává v těchto vsunutých asociacích, vyvolává vždy též druh představ. Tak vznikají hallucinace a chorobné idee, jichž vznik asi přisuzovati třeba patologické podrážděnosti mozku a jeho uzlin. (*Reizungszustand. Weiss.*)

Přílišnou činností a opotřebovaností těchto seskupení představ a jim příslušných center ochabují a zanikají ostatní. Netřeba pak konečně ani zvláštního popudu a život psychický žene se výhradně a stále již jen těmito vyjetými drahami. Jestliže ozývají se a probíhají při tom zároveň ještě i jiné řady myšlenkové a děje se tak případně v jakémsi, třeba částečném a kusém, navázání na okolí a svět, jeví ony chorobně odštěpené a zmohtnělé představy před ostatními přestýš přesily, nátlaku, nucení (*Zwangsvorstellungen*). Jinak však vpadá celý život psychický v tento jícen a poznenáhlu v něm i zaniká. Nemožno však ani celkový ráz těchto chorobných představ a hallucinací ani jejich spojení a seskupení za jistý základní druh nemoci označiti. Ony oznamují vznik nemoci a provázejí je ve všech jejich formách, netvoří však vždy základní povahu nemoci.

Za vlastní podstatu možno však asi označiti celkový stav a ochabnutí všech funkcí soustavy psychofysické se svými poruchami v oblasti citění a popudů volních. Popud z venku ať jakéhokoliv druhu nevyvolává ohlas na pravém místě neb přiměřené jakosti a síly. Jest to jakási neshoda a nesoulad mezi ději uvnitř celé soustavy nervové a jejich promítáním na dráhy motorické. Řada myšlenek nepojatých, neurovnaných a zmatených zasažena bývá dojmem, který ji svým náhlým se zjevením opanuje. Věty dávno utvořené v myšlenkové komplexi pozbývají vpádem tím své gramatické a logické souvislosti a přivádějí buď okamžitý a pomíjející neb následný a trvalý neklid. Dle svoji povahy vyvolávají pak ony dojmy buď odpor proti každé nové myšlence a představě neb exaltované a agilní vyrážení ze sebe všech tímto vniknutím neočekávaného a nesympatického dojmu rozdrobených řad myšlenkových.

Následkem toho bývá jiný příznak, abstinence, nechuf a nepřipustnost žádného jiného nového dojmu, které nabývají pro nemocného výrazu naléhavosti, násilí, nepřátelství. Nemocný nechce přijmouti žádné potravu, cítí sa hrozně hříšným, zeslabeným a vysíleným, bojí se každého zasáhnutí do svého vlastního a vnitřního chodu myšlenkového, děsí se množství takových vpádů a proto chce raději zničiti i tu dosud stávající chorobnou souvislost myšlenek a představ, učiniti raději všemu konec.

K tomuto patologickému stavu psychologickému přidružuje se postupně i zvláště rozechvělý tón celkového citění organického. Zaviněný bývá právě oním povšechným porušením mechanismu a způsobu reakce v střediskách a dráhách nervových. Zvláště úzkostlivý souzvuk způsoben bývá potlačením a porušením výběžků a nervů, které přiléhají k centrálním gangliím a které pobízejí respiraci jakož i oběh krevní. Následkem toho se vyskytnuvší ochuravění orgánů a funkcionálních středisk přivodí, že nemocný cítí se celou tíhou tohoto sevření a spoutání sama sebe nucený zničiti onen nástroj, kterému onen hrozně mučivý tonus ač neuvědoměle přisuzuje — činí pokusy samovraždy.

Choroba může však na sebe vzíti ještě i jiný příznak. Každý nezdár ať suicidální neb jiný, každá představa neúspěchu a nehodě, kterou v normálním chodu psychického života zaplašuje mnoho jiných povzbuzujících, zde působí ochabnutí, záraz a utlumení reakce a vzpírání se. Přirozeno, že jestliže celkový ráz nálady a psychického života vůbec jest sklamaní, beznadějnost, vyčerpanost, každý nový popud a dojem nezpůsobí vzpružení se a vzchopení, nýbrž že bude úderem kladiva, které vždy více ucpává a zaráží onu rakev, ve které odpočívá rozpadající se těleso života psychického. Nebývá-li odpovědi, přestává i potřeba a oprávněnost otázky. Zákon fyziologický, který praví, že každá funkce, která ustává, působí i zakrnění svého činitele, odsuzuje i dráhy motorické k spoutání a k izolaci od dráh sensitivních a k poznenáhlému umoření nedostatkem pravidelné činnosti. Psychický život jeví ráz strnulosti (stupor) apathie proti všemu dalšímu projevování života bez zájmu a může nabýti stupně nejvyšší typického ve stadiu zvaném *flexibilitas cerea*.

Do těchto forem bývají vtěsnány všechny skoro útvary a druhy myšlení psychopathologického ač původ a příčiny jeho bývají různými, průběh jejich bývá namnoze nahodile určován jak příčinami vzniku tak vlivy a změnami v jich trvání zasahujícími.

Vzezření života a myšlení psychopathologického jest jako neshoda se světem okolním, bezzájmovost jak na celém běhu světovém, tak na vlastním

prospěchu a žití. Vmetení jistých choroboplodných dojmů ve hladinu života duševního v době, kdy jeho proudy opadávají a se hatí, působí kalení těchto vod živých.

Procesy odštěpování se a rozpadávání, které vyvolávají jisté zhoubné zjevy v životě přirozeném vůbec, jeviti musejí změny i v souzákonném dění psychickém zvláště. Byly tu a budou. Hojnost jejich roste vzrůstáním se oněch zhoubných vlivů na život člověka fysický a sociální jeho postavení. Ač není možno zde vždy zabránění a vyhojení, možným má se státi jejich pochopení a zastavení. Stopy patologického myšlení a nazírání tak mnohých koryfeů kulturního života zůstávají v myšlení a citění celých pokolení. A kdyby v žádném jiném pak jistě v tomto smyslu dochází nauka o dědičnosti a přenosnosti svého oprávnění. Ať útvary života psychopathologického nazýváme manii či melancholií, paranoi neb demencí se všemi jejich specifikacemi a odrudami, jisto jest, že všechny podmínky patologické vůbec, jisto jest, že dají se rozpoznati a náležitým ošetřením namnoze i zastaviti neb zameziti třeba však k tomu náležitého pochopení. Ba zdá se, že život lidský neúpěl by tolika neštěstími, zdánlivě netušenými, kdyby se k této jeho stránce více přihlíželo. Ano dalo by se skoro i říci, že touto zkoumavkou třeba rozřeďovati a analysovati projevy života psychického vůbec.

A je-li naší povinností žít v lásce a v míru, pak dosáhnouti toho možno pochopením člověka samého, poznání to budí soucit a tak stává se psychiatrie vědou mravnosti a náboženství sloužící, třímá ratolest míru, hlásá a připomíná sankci zákona mravního.

IVAN ČÍŽEK.

O životní energii člověka.

Povahověda jest onou vědou, která nám objasňuje síly životní, jež dávají člověku jistý směr, utvořují jeho povahu a předpisují mu určitou dráhu životní, po které se má člověk ubírat. chce-li dosáti úspěchu ve svém životě.

Povahověda nám tyto vrozené síly objasňuje ve svém původu a seznamuje nás tím, že tak zvaná individuální energie jest utajená síla, pomocí které zaopatřuje sobě člověk prostředky k žití a jest buď hmotná, fysická neb duševní.

Čím zdravější, silnější, hbitější a dovednější dělník, tím jsou jeho práce cennější a hledanější a totéž platí i o člověku, který pracuje pouze duchem, jako ku př. šéf nějakého závodu a jakéhokoliv podniku a o každé práci duševní.

Svalů třeba k výkonům mechanickým a duševní síly k výkonu kvalitativnímu čili dovednosti.

Tatáž platí i u pracovníka duševního, k čemuž však třeba zdravého organismu tělesného a větší mohutnosti čili napjetí duševního.

Pracovník, který jest odkázán na práci svého ducha a na umění ve svém povolání, není vstavu tak dobře pracovati, bolí-li ho, ku př. hlava, má-li chu-

ravý žaludek neb jiné tělesné orgány, kteréž souvisí více méně s nervovou a mozkovou soustavou a zrovna tak závisí jeho výkon práce od energie čili mohutnosti jeho ducha, jeho myšlének, od pružnosti jeho podnikavé síly ať tatáž jest způsobu jakéhokoliv.

Panovník, ministr, poslanec, professor, učitel, spisovatel, umělec, obchodník, průmyslník, agrárník, úředník, řemeslník, všechněm těmto třeba výkonné energie, chtějí-li na svém místě se uplatniti neb vyniknouti.

Napomáhá u nás sice dosti ještě protekce a přízeň i lidem méně energickým, avšak na delší dobu jest stav tento přece neudržitelný a nestojí na vlastních pevných nohou, neboť bez vlastní síly vše se časem sřítí a rozpadává.

Jednotlivý člověk a veškeré stavy společenské udržují se pouze svou intelektuální energií.

Je-li tato energie provázena energií zdravého organismu, energií intelligence a energií mravní, tím jest mocnější, pevnější a nezdolnější jednotlivec, celý stav, sdružení, národ i říše.

Máme tudíž energii trojího druhu; energii zdravého organismu, intelektu a energii mravní.

První dvě energie pracují pouze pro sebe sama a pak pro jiné, kdežto třetí energie pracuje stejnou měrou jak pro sebe, tak i pro jiné.

Pracuje-li tato poslední energie více pro sebe samu než pro jiné, stává se tím člověk sobečtější, bezohlednější, necitlivější, ukrutnější a ztrácí jeho mravní energie pak i na pružnosti.

Máme tudíž vlastně pouze dvě životní energie, kteréž jsou: energie egoismu a energie altruismu, jedna pracuje pouze pro sebe, druhá pro jiné; společně však pracují pro společné dobro.

Z toho vidno, že třeba nám tudíž zabývati se pouze těmito dvěma životními silami.

Povinností vědeckého zkoumání jest, aby se těmito silami života člověk právě tak zabýval, jako zkoumáním energií ku př. světelných, tepelných, elektrických, chemických a jiných energií.

Duch lidský vypátral a odkryl všemožné energie, které mu poskytují nějakého prospěchu a pak je měřil (viz fotometry a j. měřítka), prozkoumal skrz na skrz, aby mu nic nezůstalo skryto, ale ku podivu nejméně prozkoumal a změřil životní energii člověka.

Avšak jisto jest, že i v tomto směru vědy otevrou nám brány světelné, neboť vědy, jako: fysiologie, pathologie, psychologie, filosofie a paedagogie jsou tomu již na stopě, pátrající a dále vyhledávající tyto životní síly člověka bez ustání; věda psychologická nebyla však dříve známa a nalezá se teprve ve svém vývinu, taktéž i vědy lékařské, jako: paedofysiologie, paedopsychologie, paedopathologie, což jest příčinou, že duch lidský nemohl dosud vědecky dosti prozkoumán a jeho skryté duševní energie odkryty, znázorněny a změřeny býti.

Přednášky „O nové vědě ve vychovatelství“ autorem v Brně na obchodní akademii a ústavech Vesniných minulý měsíc konané měly ten účel, širšímu obecenstvu, pp. učitelům a profesorům zcela nový druh uměleckých obrazů, diagramů a schemat předvésti a vysvětliti, jak tyto tajné síly životní příroda lidstvu jako dědičné vlastnosti do vínku dle jistých zákonů, pravidel a skupin vkládá.

Autor předvedl posluchačstvu zrcadla těchto vnitřních životních sil, jak je příroda ukládá do vlnku rasy slovanské, germanské a židovské a jak se tyto vnitřní síly mění a přizpůsobují pomocí vychovatelské vědy, osvěty a kultury duchu jednotlivých plemen lidských a jak následkem tohoto dědičného vlivu jednotlivé vrozené vlastnosti lidské v dotýčných rassovských skupinách se vyvíjí, přizpůsobují a v životě jednotlivců, národů a celých rass uplatňují.

Vedle figurálně symbolických obrazů, znázorňujících vnitřní síly jednotlivých plemen lidských, vystavil autor figurální obraz příští ideální generace lidské jak se po statisíciletí postupem osvěty a kultury utváří a v jiném taktéž ideálním obraze znázornil figurálně příčiny a zákony života, které postup kultury a osvěty znesnadňují, stěžují a znovu docela ničí.

Pomocí diagramů znázornil postup výchovy ve škole, v rodině a společnosti lidské přímý i nepřímý a v jiných diagramech podal vývin vlastností povah lidských, pocházející z vlivu dědičných zákonů života, o kterých tento článek pojednává a příští statě autorovy pojednávají budou.

Mimo figurální obrazy vystavoval autor genrové obrazy, jako pendenty jednotlivých skupin ve smyslu realistickém, takže pomocí figurálních a genrových obrazů možno pozorovateli vystihnouti povahu různých plemen lidských i svou vlastní, pokud jednomu neb druhému plemeni přináleží.

Tak může nejen každý jedinec svou, ale i povahu jiných osob vystihnouti a seznati ji do nejtajnějších záhybů duše lidské. Matka a otec vystihnou dědičné vlastnosti svých dětí a dějepisec, učitel a vychovatel pozná a vycítí vliv dějin a křížování se jednotlivých rass mezi sebou u každého individua.

Těmito studii odkrývá názorně i vědecky autor nové cesty ve vychovatelství a jasně luští velké záhady života, které jsme jen tušili a které velcí filosofové a učenci v citátech, aforismech, tragediích, dramatech, činohrách a jiných dílech nám slovem, tragéd a dramaturg a jiní divadelní umělci živě, básníci v básních, hudební básníci mistři v hudbě a zpěvu, velcí architekti ve slohu, výtvarní umělci v obraze a soše, technické, velcí vynálezci ve vynálezech nové doby, lékařský vědec ve fyziologii a vědách lékařských, veliký státník v politice a p. podávají.

Figurální a genrové obrazy maloval akademický malíř Frant. Ženíšek ml. dle temat a ideí autorových.

Příští článek přinese pojednání „Egoism a altruism zákony života“. Časopis „Beseda Učitelská“ přináší obrazy a diagramy autora a list „Rodina — škola — národ“ celou práci postupně.

„Sborník“ přináší článek „Věčný boj egoismu a altruismu ve společnosti lidské“, „Učitelský přehled“ „Psychický účinek výstrahy a názoru“, „Učitel“ „Empirickou psychologii hněvu, zlosti, prchlivosti, záště, nenávisti, mstivosti, bázně a strachu“, politické časopisy práce feuilletonické jako „Manžel a manželka, pán a podřízený, paní a služka“, — „Dobro a zlo ozbrojeného míru“ — „Mocnáři, národové a jich říše“ a více jiných časopisů přináší a budou přinášeti jednotlivé statě, které vesměs s obrazy, diagramy a schematy těsně souvisí a nalézají svůj vědecký podklad.

Účelem této práce jest, sloužit jako názorně výchovná pomůcka psychologicko-filosoficko-analogická, všude —, v rodině, škole a v celém životě u Čecha, Němce neb Žida jedné neb druhé národnosti přináležející radou, podle které pomůcky lze vnitřní síly člověka a jich intenzitu vypátrati, těmto třem

plemenům jakož i příbuzným celým rassám jich mládež dle individuality poznávati, vášnivé abnormální síly pomoci vpadající vědy lékařské a povahovědy klidniti, mírniti a na cestu zlatého prostředí uváděti, nedostatečně vyvinuté síly pěstiti a vychovávat.

J. Š.

Kritika „Početnice“.

Ad 2. et 3.

Nesprávné užití metody synkritické.

Nesprávné užití metody alternativní.

Jest nesporno, že neobyčejný pokrok u vědách v době moderní založen jest na metodě synkritické. Nejlepší učebnice jsou zajisté sestaveny podle zásad metody synkritické, jež nabývají vždy více porozumění, — uplatňuje se vždy úspěšněji na všech stupních vyučovacího systému.

J. A. Komenský nazývá metodu synkritickou „sapiientia bis et ter oculata“¹⁾ (moudrost dvou- i trojoká), jinde vyhlašuje ji za klíč k tajemstvím, opět jinde dí, že v metodě synkritické přemnoho světla se tají, protože všecko podle týchž ideí se děje s malými obměnami. Co nazývá metodou synkritickou, vysvětlil r. 1657 ve Fofru moudrosti (§ 32. až 37.), kdež i vyvrací námitky a odráží urputné útoky na ni činěné. Praví: „Synkritickou metodou vyučovací nazývám tu, kde věc před zrakem myslí ani sama v sobě se nerozkládá (jakž se děje v analytické), aniž se skládá (jako v synthetické), než porovnává se s jinou věcí některou téhož tvaru, která příčiny své, části a účinky a jiné vlastnosti své výrazněji ukazuje, aby co s dostatek nebývá poznáváno samo ze sebe, poznáno bylo ze sobě podobného. Že v té věci mnoho jest světla, věděli staří, jichžto téměř veškera moudrost na tom se zakládala, že pozorující dílny věcí přirozených i občanských, za podobenství je brali. Že pak věc ta, jakž ne bez příčiny touží velký Aristarchus (Bako), posud nebyla probádána, co překaží, abychom se o ni pokusili? Přikročil jsem tedy k tomu, abych ukázal, že moudrost taková jest dvou- ano trojoká, protože touž prací netoliko dvou než i více věcí vysvitne příčina nejvnitřnější . . .“

J. A. Komenský vyvyšuje metodu synkritickou nad jiné metody, an dí: „Ve věci té jest veliké didaktické tajemství . . .“

Z úvahy své vyvozuje pak Didaktiky analytické zásadu C, totiž „Methody analytická, synkritická nutně buďtež spojovány, kde vyhledává se poznání věci dokonalé“. Sub NB. důtklivě připomíná: Spojovány, nikoli míchány. Napřed budiž vykonána celá analýse a části souvislé a protivy zároveň buďtež ukazovány i vyměřovány, dříve nežli na synthetické provádění jednotlivostí dojde.“

¹⁾ J. A. Komenský napsal o metodě synkritické zvláštní spis „Sapiientia bis et ter oculata“, enž požárem v Lešně roku 1656 vzal za své. O metodě této jedná kapitoly 14.—20. jeho Didaktiky. —

Skladatelé „Početnice“ jsou si vědomi veliké důležitosti metody synkritické projevili (až na jisté výjimky) vytrvalou snahu, přivést nadějnou mládež ku blahodárným účinkům, jež metodě synkritické jsou vlastní. Bohužel, potkala se snaha jejich s neúspěchem, jelikož ve způsobu užití metody synkritické stala se osudná chyba.

Přihlédněme blíže k věci. V Močnickově „První početnici“ uvádí se v oboru čísel od 1 do 5 (str. 4. a 5.) sečítání, odečítání a dopočítání, na konec kombinace. Kraus a Habernal uznávají, že kombinace jsou pro počátek přec jen těžké, vynechávají jich. J. Kozák a Roček uznávají, že odečítání jest značně těžší nežli sečítání, probírají na str. 1. až 7. v oboru čísel 1 až 5 výhradně sečítání, na str. 8. dopočítání. Močnik řídě se zásadou „Methody analytická a synkritická buďtež nutně spojovány“ uvádí hned na počátku vedle synthese ($1 + 1 = 2$) analysi ($2 - 1 = 1$); při čísle 3 uvádí $2 + 1 = 3$ $3 - 1 = 2$
 $1 + 2 = 3$ $3 - 2 = 1$, což doprovází tečkovým názorem.

Následují cvičení methodou alternativní. Kraus a Habernal myslí, že počítání podle řad jest snadnější, zábavnější, lehčí; proto počítají $1 + 1$, $2 + 1$, $3 + 1$, $4 + 1$, k tomu připojují cvičení alternativní; následuje analýse $2 - 1$, $3 - 1$, $4 - 1$, $5 - 1$ a cvičení alternativní. Podobně přičítá se a odečítá číslo 2 a n. Princip synkritický se pomíjí. Jest nesporno, že Krausova-Habernalova progresse a regresse jest snazší nežli Močnickova synkrise.

Kdežto v progressi a regressi prostě přičítá se vždy určité číslo, vzrůstá řada, ježto budí zájem dítek nevyžadujíc velké námahy duševní, anať pozornost upjata jest určitým stálým směrem „vpřed“ nebo „zpět“, jest při metodě synkritické čilá operace, čilý běh, jenž děti baví, ustavičně zdržován a jakýmsi živlem těžkopádným, přirozeně nudu budícím protkán a opředen; faktum toto u vyšší ještě míře platí metodě alternativní v našich učebnicích početních.

Kdežto v progressi a regressi představy jedním směrem přirozeně tíhnou „vpřed“ nebo „zpět“, jest při synkrisi a při alternaci podle našich početnic pozornost žactva nestálá, roztříštěna následkem neustálého očekávání věcí zcela nebo z velké části různých, představy se přirozeně rozptylují, oči nepokojně těkají, což patrným je znakem dostavující se nudy.

Kdežto při progressi a regressi pozornost stoupá následkem zájmu pro vzrůstající řadu čísel, resp. pro řadu stále se zmenšující, tak že po celý čas vyučování počtům pracuje se čile a živě, namnoze možno říci náruživě, jeví se oproti tomu při methodách synkritické a alternativní podle našich učebnic za malou chvíli patrné známky nudy a odporu k počítání.

Kdežto při progressi a regressi přičítáním resp. odečítáním téhož čísla nastává **případ paedopsychické multiplikace představ**, nutně při methodách synkritické a alternativní podle našich učebnic nastává **případ paedopsychické divise představ čili seslabování představ**, rozbití pojmův a tříštění pozornosti.

Z uvedeného následuje, že progresse a regresse jsou pro počátek daleko lepší nežli synkrise nebo dokonce alternace. V tom utvrzují nás důkladně prozkoumané a osvědčené metody francouzské.¹⁾

¹⁾ Cf. „Petit arithmétique“ ou les quatre règles suivie du „Petit système métrique“ (Paris.) „Exercices de calcul sur les quatre opérations fondamentales de l'arithmétique“ (Paris.)

Na první pohled zdá se, že odporujeme zásadám J. A. Komenského, leč to se pouze zdá; de facto praví Komenský: „**Methody nebudtež míchány, nýbrž spojovány. Napřed budiž vykonána celá analyse (resp. synthese)** . . . a to jest, oč klopýtají naše učebnice. Vidíme v nich nahromaděny metody synthetickou s analytickou, synkritickou a alternativní v takové směsi, že není patřičný v tom aggregátu rozhled vůbec ani možný. Znalci i laiku jeví se tu spousta cvičení nahromaděných jako potmě, bez rozhledu, bez účelného plánu, bez ladu a skladu, bludiště a tma.

Aby věc ještě více ozřejměla, všimněme si další části Početnice „čísla od jedné do desíti“. Hned při čísle 2 klade Močník operace:

$$\begin{array}{ll} 1 + 1 = 2 & 2 \times 1 = 2 \\ 2 - 1 = 1 & 1 \text{ ve } 2 = 2 \times \\ 2 = 1 + 1 & \frac{1}{2} \text{ ze } 2 = 1 \end{array}$$

Při číslech následujících počíná si týmž způsobem.

Při číslech lichých, na př. při č. 7, klade též úkoly:

$$\frac{1}{7} \text{ ze } 7 = , \quad 2 \text{ v } 7, \quad 3 \text{ v } 7, \quad 4 \text{ v } 7, \quad 5 \text{ v } 7, \quad 6 \text{ v } 7.$$

Kraus a Habernal uznávajíce veliké obtíže spojené s dělením a měřením vůbec a při učení prvopočátečním zvláště, užívají od č. 1 až do 8 výhradně sečítání, odečítání a dopočítání (str. 5. až 11.). Tu pak (od str. 11.) vedle násobení kladou měření; první zlomky uvedeny jsou až na str. 12.: $\frac{1}{2}$ ze 2, $\frac{1}{2}$ ze 6, $\frac{1}{2}$ z 8, $\frac{1}{2}$ ze 4; $\frac{1}{4}$ ze 4, $\frac{1}{4}$ z 8, tedy vesměs beze zbytku. Podobně počínají si při č. 9, 10 a následujících. Příklady dělení a měření se zbytkem jsou z celé knihy naprosto vyloučeny. Uvážíme-li, jaké obtíže působí některým žákům na počátku 2. školního roku (II. tř.) dělení a měření se zbytkem, dáme Krausovi a Habernalovi úplně za pravdu.

Ještě opatrněji počínají si J. Kozák a Roček. Na 23 stranách své knížky probírají výhradně sečítání, odečítání a dopočítání. Na str. 23. vyskytují se kombinace:

$$\begin{array}{lll} 3 + 3 + ? = 10 & 3 + 4 + ? = 10 & 2 + 2 + 2 + 2 + 2 = \\ 10 - 5 - ? = 1 & 10 - 4 - ? = 2 & 10 - 2 - 2 - 2 = \\ 7 - 3 + 2 - 3 = , & 1 + 6 - 4 + 7 = , & 7 + 3 - 9 - 1 = \text{atp.} \end{array}$$

Na str. 24. až 28. probírá se výhradně násobení. Na str. 29. až 39. měření, dělení, násobení, sečítání a odečítání methodou kombinační, alternativní, místy synkritickou.

Kdežto Močník klade všechny čtyři operace početní při každém čísle vedle sebe v synkritickém pořádku, Kraus a Habernal kladou napřed sečítání a odečítání, pak teprve násobení, měření a dělení vedle sebe; metody synkritické užívají teprve při násobení, měření a dělení. Za to dávají přednost zajímavým a velmi názorně působícím řadám, progressi a regressi prosté. Způsob tento souhlasí v podstatě s methodami francouzskými a značí oproti učebnici Močnikově rozhodný pokrok.

J. Kozák a Roček při sečítání a odečítání kladou vedle sebe úkoly:

$$\begin{array}{ll} 6 + 1 = & 7 - 1 = \\ 5 + 2 = & 7 - 2 = \\ 4 + 3 = & 7 - 3 = \quad \text{atp.} \end{array}$$

Způsob tento jest synkritický; toliko obrazce doprovázející operace na synkrisi nepoukazují.

Při násobení kladeny jsou operace v tomto pořádku :

$$\begin{array}{ll} 7 \times 1 = & 4 \times 2 = \\ ? \times 1 = 7 & ? \times 2 = 4 \\ 7 = 7 \times ? & 8 = 4 \times ? \quad \text{atp.} \end{array}$$

Způsob tento není synkritický. Při dělení a měření vyskytují se však opět úkoly v synkritickém pořádku, na př. : $7 - 2 - 2 - 2 =$, $2 \text{ v } 7 =$, $4 - 3 =$, $3 \text{ ve } 4 =$, atp. V části této vyskytují se hojně příklady měření se zbytky, jež ovšem působí dětem obtíže nemalé.

Ve „Druhé početnici“ na str. 8. uvádí se vedle sečítání v synkritickém pořádku násobení a měření :

$$\begin{array}{llll} 2 & 1 \times 2 & 2 = 1 \times 2 & 2 \text{ ve } 2 \\ 2 + 2 & 2 \times 2 & 4 = 2 \times 2 & 2 \text{ ve } 4 \\ 4 + 2 & 3 \times 2 & 6 = 3 \times 2 & 2 \text{ v } 6 \\ 6 + 4 & 4 \times 2 \text{ atd.} & 8 = 4 \times 2 & 2 \text{ v } 8 \text{ atd.} \end{array}$$

Následují cvičení methodou alternativní. Podobně probírají se čísla : 3, 4, 5 . . 10.

Jest nesporno, že násobení vedle sečítání stává se mnohem lehčí nežli jest odečítání a dopočítání, mnohem lehčí nežli cvičení methodou alternativní na př. na str. 17. „První početnice“ (Kraus a Habernal). Způsob tento pojat byl z části již do „První početnice“, na str. 11. při č. 8. uvádí se úkoly :

$$\begin{array}{llll|llll} 2 + 2 & 2 \times 2 & 4 = 2 \times 2 & 2 \text{ ve } 4 & 2 \times 1 & 2 = 2 \times 1 & \frac{1}{2} \text{ ze } 2 \\ 2 + 2 + 2 & 3 \times 2 & 6 = 3 \times 2 & 2 \text{ v } 6 & 2 \times 2 & 4 = 2 \times 2 & \frac{1}{2} \text{ ze } 4 \\ 2 + 2 + 2 + 2 & 4 \times 2 & 8 = 4 \times 2 & 2 \text{ v } 8 & 2 \times 3 & 6 = 2 \times 3 & \frac{1}{2} \text{ z } 6 \\ & & & & 2 \times 4 & 8 = 2 \times 4 & \frac{1}{2} \text{ z } 8 \end{array}$$

Podobně sestavené úkoly nalézáme při č. 9. (základem 3.), při č. 10. (základem čísla 2 a 5), při č. 12 (základem č. 2), při č. 14 (zákl. č. 2), při č. 15 (základem č. 3). Od str. 42. počínaje probírají se řady jednotek, dvojek, trojek . . . desítek podobným způsobem. Při tom jest nápadno, že dělení odvozuje se vždy zvláště z násobení podobně, jak odvozeno bylo měření z násobení. Podle našeho rozumu a zkušenosti bylo by daleko lepší odvoditi dělení přímo z měření; opravený způsob by pak řadil úkoly tímto pořadem :

$$\begin{array}{llll} 2 + 2 & 2 \times 2 & 4 = 2 \times 2 & 2 \text{ ve } 4 \quad \frac{1}{2} \text{ ze } 4 \\ 4 + 2 & 3 \times 2 & 6 = 3 \times 2 & 2 \text{ v } 6 \quad \frac{1}{2} \text{ ze } 6 \\ 6 + 2 & 4 \times 2 & 8 = 4 \times 2 & 2 \text{ v } 8 \quad \frac{1}{2} \text{ z } 8 \text{ atd.} \end{array}$$

Nudná rozvláčnost a spousta nezajímavých cvičení alternativních by byla tímto ztenčena. Rozumí se samo sebou, že jednotlivé řady progresse sečítací, násobící atd. nutno jest probrati předem úplně, potom teprve v synkritickém pořadí.

Z předeslané úvahy následuje :

1. **Nejlehčí operace početní jest sečítání progressivní**; Močník tudíž chybil, uváděje všechny čtyři operace při každém čísle; nekoncestroval představy v mohutné pojmy, nýbrž koncentroval početní operace, čímž pojmy vlastně rozbíjel, pozornost rozptyloval a představy tříštil. Místo paedopsychické multiplikace představ způsobil opak, totiž paedopsychickou divisi představ.

2. **Progresse jest lehčí nežli regresse**. Rozeznáváme progressi dvojiho druhu : a) progresse sečítací, b) progresse násobící. I jest tudíž nezbytno, má-li vyučování býti snadné, zajímavé, podle J. A. Komenského Didaktiky

analytické zásady LXXXIII. „Vždy od snadnějšího počínej a k nesnadnějšímu pokračuj“, aby po probrání progresse sečítací následovala bezprostředně progresse násobící, čili násobilka dotyčného čísla, tedy v tomto pořadu:

$$\begin{array}{ll} 2 + 2 & 2 \times 2 \\ 4 + 2 & 3 \times 2 \\ 6 + 2 & 4 \times 2 \text{ atd.} \end{array}$$

To ovšem bude vyžadovati postupu přesněji stanoveného; neboť ještě snazší nežli progresse a) (prostá), jest progresse b) (sečítací), o níž učiníme zmínku na místě příslušném.

Z toho následuje, že vůbec metody početní s tohoto moderního stanoviska pozorované, jsou nesprávné a vyžadují důkladné revise.

Se stanoviska tohoto vytýkáme tutéž vadu i metodě francouzské, ač oproti metodám našim značí pokrok, abychom se jasně vyjádřili, úžasný, nad nímž se asi mnoho hlav u nás ještě pozastaví, leč zadržeti jej a proti němu vystupovati nebo jej prostě ignorovati, znamenalo by rozpakovati se do vymožeností moderní doby vůbec.

3. Synkrice jest snazší nežli alternace. Z toho důvodu jest nutno, aby synkrise vždy předcházela alternaci, a nikoli naopak, jak často nalézáme v učebnicích. Po probrání progresse sečítací a násobící (jak ukázáno sub 2.) následujž synkrise obou operací a potom teprve alternace a cvičení methodou kombinační. Dále po probrání regresse odečítání následujž synkrise sečítání a odečítání, načež možno přikročiti k alternaci a ku cvičením methodou kombinační. Po probrání měření a dělení nutno uvésti synkrisi násobení, měření a dělení, na konec opět alternaci a cvičení methodou kombinační.

4. Z toho patrně, jak nedokonalé jsou dosavadní naše metody početní, jak málo promyšlen postup vyučovací podle nich; příčiny toho nutno hledati v nedokonalém porozumění paedopsychologii a v ignorování některých na výsost důležitých zásad vyučovacích, stanovených J. A. Komenským v Didaktice analytické. Všimněme si několika nejčelnějších: LXI. Snadnému snadněji, nesnadnému nesnadněji se učí. LXII. V hromadě věcí, jimžto se má učiti, vždy jedno snadnější jest nežli druhé. LXIII. Vždycky tedy od snadnějšího počínej a k nesnadnějšímu pokračuj. Bůh zajisté všechno tak spřádá, že snadnější (v témž rodu) stupněm jest k nesnadnějšímu jako v žebříku stupně nižší prostředkem jsou k vystoupení na stupně vyšší. Sub 45. se uvádí: Jsou pak snadnější věci dřívější než pozdější, t. j. pravidelné nepravidelného čili obdobné neobdobného. LXX. Pravidelnému před nepravidelným, obdobnému před neobdobným vyučováno a učeno budiž. Proti této zásadě, jejíž pravda jest na bílé dni, hřeší se na četných místech našich učebnic početních; pomněme jen umístění cvičení methodami synkritickou a zvláště alternativní.

5. Nešetřeno zásady „**Methody nebudtež míchány, nýbrž spojovány**“; napřed budiž vykonána celá analyse resp. synthese, progresse etc. a potom teprve synkrise a konečně alternace resp. i kombinace. Této na výsost důležité zásadě posmívá se Močnickova početní učebnice, Krausova a Habernalova klopýtá na četných místech,

malátnost, nuda a ospalost vládne v obou a vše to dohromady pojato působí na mládež velmi neblaze; zmatečně probírané učivo rozbíjí pojmy, tříští představy, ničí zájem a čilý dětský vtip.

6. Z těchto vývodů plyne požadavek, na základě moderního pokroku paedopsychologie a didaktické metodiky vypracovati nové učebnice početní; neboť oprava nynějších pro četné základní vady jest nemožna.

(Příště dále.)

FR. VŠEČKA.

Užití poznámek ze soukromé četby ve škole.

Říkává se, že se má čísti s tužkou v ruce a že si má čtenář dělati stálé poznámky o četbě. Ono to ovšem vždy nejde! V naší době se nesmírně mnoho tiskne a každý snad — i neučitel — jest nucen jak povoláním, tak i jinými okolnostmi denně tolik potišťeného papíru prohlédnouti, že mu zbývá mnohdy bohužel jen kratinká chvíle na četbu vážnější.

Není-li nám tedy možno o veškeré četbě činiti si zápisek, učiníme dobře, jest-li si alespoň při vážnější četbě povšimneme tu a tam některé krátké a pěkné myšlénky a ji si jako „zrnko“ zapíšeme.

Takových citátů lze pak užití s prospěchem při hodině náboženské a jistě také při každé jiné.

Učinil jsem si pravidlem, že ku konci hod. (2—4 min.) ve třídě nejvyšší (III. neb IV. měšť.) napíši na tabuli nějaké takové „zrnko“, které jsem našel při četbě. Je-li náhodou citát delší, rozdělí se na 2 neb 3 hodiny.

Někdy jest to veršik, někdy prosa — dle toho, co jsem četl.

Proč to činím?

1. Mnohdy se dá „zrnkem“ vhodně ukončiti látka v hodině probraná. Na př. skončiv VIII. přikázání, mohu napsati:

Zkažený žaludek a zkažené srdce poznáš po jazyku. (Náš domov.)

Čím kdo lepším, tím řídčeji mívá podezření, že druzí nejsou hodni. (Tamtéž.)

2. Lze zopakovati a v paměti utvrditi obsah exhorty. Na příklad:

Do církve Kristovy nepatří oni lidé srdcí tvrdých a bezcitných, kteří lakotně hromadí časné statky a lhostejně pohlížejí, jak kolem nich chudina hlady hyne. (Lobry.)

3. Vhodný výrok povzbudí, po případě zahanbí. Na pilné i lenochy budou účinkovati slova sv. Bernarda:

Železo rezaví, nepoužívá-li se ho, nepohybuje-li se vzduch, kazí se a působí nemoci. Něco podobného se děje zahalečům. Stojící voda hnije a chová v sobě rozmanitý hmyz; tak i tělo zkažené zahálkou jest sídlem špatných žádostí.

Neb veršiky J. Nečasa :

Jest práce lidstva na hřídeli kolem,
jež točí, nese, zdvihá, žene, tlačí
i dávné věky vyvážití stačí;
jest studnicí, z níž pravdy zdroj se prýští,
jest skalní stěnou, o níž blud se tříští,
jest požehnáním, které hlavu světí,
jest křídly, jimiž nad hory se letí
a praporem, jenž prorážeje tmami,
jde z hlavy tvora k Tvůrci nad hvězdami.

4. Krátký výrok muže jména světového může býti apologií oproti rozmanitým řečem bohaprázdným, které dívky mimo školu slyší. Na př.

Bez Krista jsme bídní, jak bez života, prázdni, beze síly. (J. Zeyer.)

Jen blázen a podvodník může býti neznabohem. (Cuvier.)

5. Vhodně poradí pro budoucí život slova:

Buď nanejvýš opatrná při volbě přítelkyně, abys vzácným jménem tím nenazvala dívku nehodnou. Nedbej na stav neb přednosti tělesné, jen ušlechtilost srdce nechť zdobí tu, kterou nazveš přítelkyní. Hledej bedlivě mezi dívkami svého okolí a rozhodni se uzavřítí přátelství jen s tou, která jest schopna lásky bez sobectví a závisti. (A. Simerská.)

Jest neuvěřitelno, jak málo člověku k živobytí stačiti může, když to musí býti; a podivno, jak mnoho člověk musí míti, když to může býti. (Obzor.)

Mozoly od práce nemají se nikdy přikrývati rukavičkami — tak jsou ctihodné. (Náš domov.)

6. Uvádějice vždy pramen, odkud výrok vzat, upozorňujeme na vynikající literáty a na dobré časopisy, což není jisté bez ceny a za našich dob bez důležitosti.

7. Sdělení nového „zrnka“ budiž odměnou pozornosti. Proto se odepře, pozornost neb píle-li v hodině scházela.

Zda jsou dívky za to vděčny?

Kdo zná zálibu děvčat pro „památníky“, které bývají často snůškou pravopisných chyb a nesmyslných — kdo ví kde nasbíraných — veršiků a „rad životních“, nebude se diviti, řeknu-li, že se děvčata po každém veršiku shánějí a proto rády přijímají „zrnka“ od učitele. Samy budou na konci hodiny žadoniti o nový veršik. A co se přijímá rádo, nezůstane bez užitku. Snad i jiné pokyny učitelovy vybaví se jim jednou, až budou přečítati sbírku výroků, kterou si ve škole zaznamenaly. Skoro všechny si zařídily za tím účelem zvláštní sešitek (některé s nápisem „památník“), někdy i s vazbou skvostnou. Že se někdy nalezne žákyně, která si zapisuje „zrnka“ na kousky papíru, které se po chvíli octnou v truhlíku na uhlí — rozumí se samo sebou. To však nebude důvodem, by učitel ostatním ochotně svých zápisek nesděloval. — Jak by se to osvědčilo u hochů, ze zkušenosti nevím.

Ku konci podotýkám, že jsem napsal tento článku pouze proto, že P. T. redakce „Vych. Listů“ vybízela ku sdílení zkušeností ve škole nabytých.

Dr. JOS. AL. OPLETAL.

Newton veliký učenec a jeho ještě větší víra v Boha.

II.

Přicházím ke druhé části. Jak soudil Newton o Bohu? Je materialistou, je monistou, je pantheistou? Poznal, že si věda (pravá věda!) a víra odporují? Jeho mínění nejlépe se jeví v pojednání o ideách kosmogonických. Pokusil se řešiti dvoji problem kosmogonický: 1. jaký je původ hmoty? a 2. jaký je původ přítomné tvárnosti světa?¹⁾

V první otázce vede Newtona přírodní filosofie nutně k první příčině, jež jistě není mechanickou: „Whereas the main business of natural philosophy is to argue from phaenomena without feigning hypotheses and to deduce causes from effects, till we come to the very first cause, which certainly ist not mechanical.“ (Je úkolem vlastním přirozené filosofie argumentovati ze zjevů bez domněnek a příčiny odvoditi z výsledků až přijdeme k první příčině, která jistě není mechanickou . . .“²⁾

Nejpravděpodobnějším se zdá Newtonovi, že Bůh stvořil na počátku hmotu tak, že její původní prvky, z nichž měla býti celá příroda, byla massa pevná a tvrdá, neprostupná, pohyblivá; tvar, velikost, její zvláštnosti, množství byly dle poměru prostorového, ve kterém se měla pohybovati a dle účelů, pro které byly stvořeny.

Jaký tedy názor měl Newton dle toho? Uznává, že první příčina světa není pouhý mechanismus, uznává stvoření světa, hmoty totiž a to dle účelů!

Účelu však vědomého nemůže míti, k cíli vědomě nemůže směřovati, cíle především vědomě nemůže určit a vymeziti leč bytost rozumem opatřená. Tedy Newton uznává, že první hmotu stvořil rozumný Bůh! Ze stvoření hmoty měla býti celá příroda, vlastnosti hmoty dle účelů. Tedy zase: vše stanovil Bůh osobní, svobodně tvořící a určující cíl i prostředky k němu! Nasvědčují tomu jeho vlastní slova:³⁾ „All these things being considered it seems probable to me, that God in the beginning formed matter in solid, massy, hard, impenetrable, moveable particles, of such sizes and figures and with such other properties and in such proportion to space as most conduced to the end for which he formed them.“ („Když tedy všechno uvážím, zdá se mi pravděpodobným, že Bůh stvořil na počátku hmotu v pevných, tvrdých, neprostupných částečkách v takové velikosti, tvarech, s takovými vlastnostmi a v tom poměru ku prostoru, které nejlépe vedly k cíli, pro který je On stvořil.“

Tedy na otázku „odkud světová hmota?“ odpovídá věrou v osobního Boha. Ale netoliko mechanismus a trvání světa si hledí Newton vysvětliti, nýbrž i sdůvodniti původ přítomného stavu naší soustavy planetní. V optice

¹⁾ Tato část zpracována dle „Newtons Kosmogonie“, viz pozn. 5.

²⁾ Newt. Opera ed. Horsl. 1782 IV. Optics 237.

³⁾ Tamtéž str. 260. Cituji dle udání Dra. Stölzle ve Phil. Jahrb. 1907. čís. 1.

výslovně poukazuje na to, že je úkolem přirozené filosofie vysvětliti nejen mechanismus světa, nýbrž kromě toho (a to hlavně!) zodpověditi otázku :

„Odkud to, že gravitují slunce a oběžnice proti sobě, ač mezi nimi není tuhé hmoty? Odkud řád a krása světa? Proč jsou zde vlasatice? Odkud to, že se pohybují všechny oběžnice v jediném směru v koncentrických kruzích, ač vlasatice ve všech druzích pohybů v kruzích velmi odstředivých, nepravidelných? Co překáží stálícím, aby padly na sebe?“¹⁾

Jen dvojí odpověď je možná: přítomný řád světový se vyvinul pouze mechanicky z chaosu na základě přírodních zákonů; nebo: každé jednotlivé zařízení naší soustavy sluneční se děje přímým, bezprostředním zasažením Božím. První odpověď, vysvětlovati vznik světa slepou náhodou, Newton zamítá naprosto jako nefilosofickou, filosofie nedůstojnou: „Myslím, že se všechny hmotné věci skládají ze tvrdých a pevných součástek, o nichž jsem se již zmínil, které se při prvním stvoření spojily dle rozhodnutí inteligentního (rozumného) činitele. Příslušelo, by stvořitel také uspořádal věci. Učinil-li tak, je nefilosofickým hledati jiný původ světa, nebo tvrditi, že mohl také svět vzniknouti z chaosu pouze silou zákonů přírodních. Ovšem, když je svět jednou stvořen, může se zákony udržeti po mnoho století. Vlasatice pohybují se drahami velmi excentrickými různých směrů a proto nemohla slepá náhoda býti příčinou, by se všechny planety pohybovaly v jediném směru ve kruzích soustředných. Každý musí uznati, že tak podivuhodná jednota a srovnalost v soustavě planetní je výsledkem volby vůle.“²⁾

Dle Newtona tedy vůle to byla osobní bytosti, jež je příčinou přítomného řádu světového, který nemohl povstati vývojem mechanickým. Ano korrespondencí s Bentley³⁾ nabyl přesvědčení, že: „domněnka: stavbu světa odvozovati mechanickými principy od hmoty roztroušené v prostoru světovém je v odporu se soustavou světa.“ Proto je Newton přesvědčen o druhé možnosti, že nynější řád světového vesmíru vznikl bezprostředním zasáhnutím Božím. Píše Bentleyovi: „Když jsem pojednával o naší soustavě, díval jsem se jedním okem na takové principy, jež působí, jež budí u myslícího člověka víru v božství a nic mne tak netěší jako že mám příležitost a mohu jich užiti na prospěch svého cíle.“⁴⁾ Zvláště dává na jevo své přesvědčení ve slavné statí III. knihy své: „*Mathematické základy přírodní filosofie*“ »*Scholium generale*«, pak v optice a v listech psaných Bentleyovi, který mu podával některé pochybnosti. Bentley totiž přednášel r. 1692 proti atheismu. Dříve než vydal tiskem sedmou a osmou přednášku, v níž zevrubněji pojednával o principech Newtonových, radil se s Newtonem samým a písemně na mnohé věci tázal. Newton ihned odpověděl čtyřmi dopisy, z nichž nejlépe poznáme Newtonovy kosmologické zásady.

Hlavně dvě vlastnosti naší soustavy planetní upoutaly pozornost Newtonovu: 1. týž směr při pohybu všech oběžnic a měsíců a 2. poloha drah oběžnic téměř v téže rovině. Newton píše: „Šest hlavních planet⁵⁾ pohybuje se kolem slunce ve kruzích soustředných v témž směru pohybu, téměř v téže rovině. Deset měsíců⁶⁾ se pohybuje kolem země, Jupitera a Saturna

¹⁾ Newt. O. (ed. Hovsl.) IV. str. 237 násl.

²⁾ Tamt. str. 261 násl.

³⁾ Bentley ed. Dyce III. 215., N. O. IV. str. 641.

⁴⁾ Bentley III. 203, N. O. IV. 429.

⁵⁾ Merkur, Venuše, Země, Mars, Jupiter, Saturn.

⁶⁾ Nyní ovšem známe 24 měsíců: Země má 1, Smrtonoš (Mars) 2, Kralomoc (Jupiter) 7, Hladolet (Saturn) 9, Nebešfanka (Uran) 4, Vodan (Neptun) 1; viz Dr. Nábělek str. 96.

v soustředných kruzích v témž směru pohybu, téměř v rovinách hlavních drah¹⁾“. Tato shoda pohybů a rovin drah ukazuje na společnou příčinu, jež může býti buď mechanická nebo rozumná. Newton soudí, že je nemožná mechanická příčina shody těchto pohybů, což mu dokazuje pohled na vlasatice. Když se totiž tyto pohybují v excentrických drahách a všemi směry, pak musí býti docela jistá určitá příčina pro tak určité pohyby oběžnic a tou mechanická býti nemůže, nýbrž jen rozumná, na kterou ukazuje i celkový všeobecný řád naší sluneční soustavy. Newton praví: „Všechny tyto pravidelné pohyby nemají původ v příčinách mechanických, poněvadž vlasatice se pohybují v drahách velmi excentrických a volně po všech částech oblohy. Tímto pohybem velmi rychle a snadno se dostanou do drah oběžnic. V afeliích, kde se déle zdržují, jsou od sebe pokud možno velmi vzdáleny, by se jen nepatrně přitahovaly. Tak překrásné spojení slunce, oběžnic a vlasatic mohlo jen vzniknouti z vůle a rozkazu důmyslné a mocné bytosti.“²⁾“

Ale nejen naše soustava sluneční, nýbrž i ostatní jsou od Tvůrce, Pána všech věcí. „A když jsou stálice podobná střediska soustav, všechny ty soustavy vznikly z téhož záměru, pod vedením Jediného, poněvadž světlo stálic má stejnou podstatu jako světlo slunce a všechny soustavy světlem svým navzájem se osvětlují. Tento Jediný řídí vše, ne jako nějaká duše světa, nýbrž jako Pán všehomíra, a pro jeho moc a vládu nazýváme jej obyčejně Pánem Bohem, Vševládcem (*παντοκράτωρ*)“³⁾.

Mohl Newton jasněji ještě mluvit proti pantheismu, nebo monismu?

Názor, že vznik pohybu oběžnic, vznik polohy jejich drah, vznik směru pohybu, spojení těles nebeských s naší soustavou nelze vysvětliti zásadami pouhého mechanismu, nýbrž jedině přijetím rozumné bytosti, rozvádí v dopisech Bentleyovi⁴⁾. Všimněme si jeho kosmogonických ideí.

Úkolem kosmogonie je vysvětliti z mechanických příčin všechny zjevy sem spadající: 1. vznik tepla, světla slunečního; 2. vznik všech pohybů oběžnic a družic téhož směru a sice v téže rovině; 3. vznik určité rychlosti, určité vzdálenosti, určité velikosti, určité hustoty oběžnic v jednotlivých souhvězdích; 4. vznik denního pohybu, otáčení slunce a oběžnic, stavu soustavy nebezpečných.

Newton zkoumaje tyto zjevy, předložil si otázku: Můžeme si je vysvětliti z příčin přirozených, anebo musíme zde všude uznati příčinu nadpřirozenou, t. j. bezprostřední zasažení Boží? Newton i zde, jsa proniknut přesvědčením a věrou v Boha, rozhodl se pro kon Boží přímý!

„Jak vzniklo světlo a teplo sluneční, proč právě na tomto tělese nebeském pouze?“ táže se a odpovídá: „I do not think explicable by mere natural causes, but am forced to ascribe it to the counsel and contrivance of a voluntary Agent“⁵⁾ Nemohu si zjevu vysvětliti z příčin přirozených,

¹⁾ N. O. III. 171.

²⁾ N. O. III. str. 171.

³⁾ Tamt.

⁴⁾ Bentley genialní kritik (nar. 27. ledna 1662 v Oulton, zem. 14. července 1742 v Cambridge v Anglii) r. 1689 učitelem ve Spalding, 1694 král. knihovníkem v St. James, 1716 prof. theol. v Cambridge. Výtečník v kritice klassických děl. Vydal Horáce, Terentia atd. Proslavená je jeho disputace s Boylem o pravosti 148 dopisů Phalarových (tyran v Agrigentu 565—549 před Kr. P.)

⁵⁾ Bentley vyd. Dyce III. 204, N. O. IV. 430.

nýbrž jsem donucen připsati to vůli a rozhodnutí svobodného činitele! a na jiném místě¹⁾: „Že je v naší soustavě těleso, které vysílá všem ostatním světlo a teplo, nemám proto jiného důvodu, než-li že původce soustavy tomu tak chtěl a proč je pouze jediné takové těleso, neznám jiného důvodu, nežli že jediné dostačilo k osvětlení a oteplení jiných.“

Jak vznikly pohyby oběžnic a družic téhož směru, v téže rovině? Nemohou vzniknouti přirozeně, nýbrž jsou výsledkem rozhodnutí vyšší bytosti! Slyšme jeho slova: „Odpovídám, že pohyby, které mají oběžnice, nemohly jediné vzniknouti z příčin přirozených, nýbrž způsobeny rozumným Tvůrcem (Agens intelligens). Všechny totiž vlasatice sestupují do oblastí našich oběžnic v přerůzných drahách . . . v rovinách nakloněných k rovině ekliptiky se pohybují, v přerůzných uhlech; je patrné, že není přirozené příčiny, která by všechněm oběžnicím hlavním i vedlejším mohla určití, by se pohybovaly v týchž drahách a rovinách bez závažnějšího odchýlení: zde musil býti účinek a vliv rozhodnutí.“²⁾

Odkud určitá rychlost, vzdálenost, velikost, určitá hustota oběžnic v souhvězdích? Nemohou vzniknouti přirozeně, nýbrž jsou vysvětlitelné z příčiny, jež se výtečně vyzná v mechanice a geometrii! „Není přirozené příčiny, která by mohla dáti právě tento stupeň rychlosti oběžnicím v poměru jich vzdálenosti od slunce a jiným tělesům-centrům rychlost nutnou, by se pohybovaly v takových soustředných kruzích.“³⁾

Rovněž velikost souhvězdí, jich vzdálenosti a rychlosti nelze vysvětliti slepou, nahodilou příčinou, nýbrž příčinou velmi obeznanou v mechanice a geometrii⁴⁾.

Praví: „Sestavití tento systém se všemi jeho pohyby, vyžaduje příčinu, jež znala a srovnala velikost hmoty v různých tělesech, slunci a planetách a odtud plynoucí tíže, jakož i různé vzdálenosti hlavních planet od slunce a vedlejších oběžnic od Saturna, Jupitera a Země, konečně rychlosti, jakými se mohly ty planety pohybovati kol množství hmoty v tělesech středových. Vše srovnati a uspořádati, ač tolik různých těles, nemohla způsobiti příčina slepá, nahodilá, nýbrž velmi obeznaná v mechanice a geometrii.“

Také různou hustotu planet (výslovně jmenuje Jupitera a Saturna) odvozuje Newton ne z různé vzdálenosti oběžnic od slunce, nýbrž praví, že různá hustota oběžnic byla spíše příčinou, proč je (Jupit. a Sat.) dal Stvořitel do velké vzdálenosti.

Jak vznikla rotace denní slunce a oběžnic? Dle Newtona mohla stěží povstati příčinou mechanickou. Ve čtvrtém dopise k Bentleovi praví⁵⁾ „V prvním svém dopise jsem sdělil, že denní rotace oběžnic nemohly povstati tíží, nýbrž že bylo třeba božské ruky, jež uvedla vše v pohyb.“

Jak vznikly vedlejší pohyby Země a oběžnic? Newton zamítá zase mechanické vysvětlení tohoto problému: „Neznám síly v přírodě, jež by způsobila poboční pohyb bez ruky Boží!“⁶⁾

¹⁾ Tamt.

²⁾ Tamt. 204—205, N. O. IV. 431.

³⁾ B. III. 205, N. O. IV. 431.

⁴⁾ Tamt.

⁵⁾ Tamt.

⁶⁾ Bent. III. 215, N. O. IV. 441.

Newton představuje si jako Plato, že pohyb planet je takový, jako by je Bůh stvořil ve veliké vzdálenosti od naší soustavy a odtud nechal je padnouti proti slunci. Jakmile se oběžnice dostaly do různých drah, proměnil prý se pohyb pádu v pohyb vedlejší. Dle tohoto předpokladu Newton soudí, že je zasažení moci Boží k vysvětlení pohybu vedlejšího naprosto nutné. Píše: ¹⁾ „A to je pravda, předpokládáme-li, že byla dvojnásobná tíže slunce v té době, kdy všechny oběžnice dospěly do různých svých drah. Pak je nutnou moc Boží zde ze dvojí příčiny; by totiž klesající pohyby padajících oběžnic byly uvedeny v pohyby vedlejší a zároveň, aby přitažlivá síla slunce byla dvojnásobná. Tak tíže může uvést oběžnice v pohyb, ale bez moci Boží nemohla jich uvést v pohyb kruhový, jaký mají kolem slunce a proto z tohoto důvodu, jakož i z jiných jsem nucen připsati zařízení této soustavy rozumnému činiteli (Agens intelligens).“

Rozumnou bytost a přímé její zasažení žádá Newton konečně, má-li se stále soustava sluneční udržeti. Vzájemným totiž přitahováním vlasatic a oběžnic vzniknou překážky, jež po delší době ohrožují stálost soustavy, čemuž se může zabrániti dle Newtona pouze přímým zasažením Božím (a možnost ohrožení je veliká!): „Vzájemným působením vlasatic a oběžnic na sebe mohly vzniknouti nepravidelnosti, jež obyčejně vzrůstají, až konečně žádá soustava opravy.“ ²⁾ Jak dokazuje souvislost, připisuje ji zase jen ruce Boží.

Newton, veliký učenec a hle — jaká víra v Boha osobního! Postavme tu vedle sebe Newtona a kteréhokoli z našich materialistů, pantheistů, monistů, nevěrců! Kdo více prospěl lidstvu, kdo více přemýšlel, kdo více bádá, kdo byl učenější? Myslím, že laskavý čtenář snadno rozhodne! A přece — jak docela jinak vyznívá nám odpověď Newtonova a na př. Du Bois-Reymondova na otázky základní v životě! Tomuto jsou záhadami, aenigmaty stejnými: co je hmota a síla, odkud pohyb, odkud život, odkud účelnost na světě, co je o odkud je pocit, co je a odkud je myšlenka a jazyk, co je svoboda vůle! Má na vše jen úsměšek odpovědí: ³⁾ „Hleďte východ (t. j. odpověď) a najdete jediný: supernaturalism; jen že tam, kde začíná supernaturalism, přestává věda!“ Zapomněl, že Inuli k náboženství křesťanskému muži velmi zasloužilí o přírodní vědy jako Koperník, Kepler, Newton, Linné, Leibnitz, Lavoisier, Volta, Cuvier, Ampère, Barrande, Cauchy, Liebig, Gauss, Pasteur, Leverrier, Euler, J. C. Maxwell, zapomněl, že uznali a všude v přírodě vidí stopy Boží Galilei, Linné, Galvani, Davy, Faraday, Maedler, Herschl, Secchi, Hyrtl, O. Herr a mnozí jiní! Všichni tito ztratili zásluhy o vědu, přestali býti učenci! Proč? Protože uznali Boha; materialista však a nevěrec — filosof — (!) přijde a řekne: Kde začíná supernaturalismus, přestává věda! —

Druhá věc je ovšem, jak máme souditi o Newtonově kosmogonii. Je třeba skutečně vždy přímého zasažení Božího? Třeba tu rozeznávati a posuzovati z trojího hlediska: přírodovědeckého, filosofického a historického.

Z hlediska přírodovědeckého není nic proti mínění Newtonovu, že Bůh stvořil svět tak, jak je. Všemohoucí bytost by to zajisté mohla učiniti. Ovšem, že toto vysvětlení se odřiká vlastně přirozeného vysvětlení vzniku

¹⁾ B. III. 210, N. O. IV. 436—437.

²⁾ N. O. IV. str. 262.

³⁾ Ve spisech Über die Grenzen des Naturerkennens a Die sieben Welträtsel Lipsko 1884.

dnešní světové soustavy. Platí o něm slova E. Gerlanda¹⁾: „Nemá-li býti domněnka světového útvaru předem již bez předmětů, nesmíme jako Newton říci, že vyšel z ruky Stvořitelovy tak, jak jest“.

Z hlediska filosofického třeba dbáti, jak Newton vysvětluje vznik světové hmoty a jak přítomný útvar světový:

Vznik světové hmoty připisuje Bohu — stálá pravda!

Odvozovati však i nynější světový útvar z přímého a bezprostředního Božího zasažení, odporuje, jak dobře praví Dr. Stölzle základům filosofickým, jež vyžadují, by se zjevy tak dlouho vysvětlovaly cestou přirozenou, dokud možno. Dokazuje to sám sv. Tomáš Aquinský²⁾: „Je chybou popírati tvorům působení na přirozené účinky, vzniklou z mínění, že žádný útvar ani substantialní ani nahodilý nemůže povstati bez stvoření, poněvadž formy a nahodilosti nemohou vzniknouti ze hmoty, která nemá částí jejích; proto prý musí býti stvořeny, což může jenom Bůh“. Dále dokazuje sv. Tomáš opak. —

Proto netřeba se utíkati k přímému zasáhnutí Božímu, poněvadž je možno, že se nynější tvárnost světa poněnáhu vyvíjela mechanicky dle přírodních zákonů. Hypothese tato není proti víře v Boha, uznáme-li Jej za Tvůrce hmoty, přírodních sil a zákonů přírodních. Netřeba, ba jak dí Dr. Stölzle, „je chybným z hlediska zdravé filosofie vysvětlovati každý zjev přímým zasáhnutím Božím“.

Z hlediska historického má Newtonova hypothese svůj význam. Kosmogonické problémy, jichž nerozřešil Newton, vábily jiné ke práci a tak chýba Newtonova při vysvětlení vzniku tvárnosti světa vedla (dle téhož Stölzla) konečně ku pravdě. Skutečně také pozdější kosmogonické domněnky Buffonova, Kant-Laplaceova se bezprostředně pojí k Newtonově.³⁾

III.

Zakladatelem astronomie moderní je bez odporu kanovník Mikuláš Koperník. Zákonodárcem je slavný Kepler. Dílo obou, zvláště theorie geocentrické, dokončil veliký Newton. Tito tři dali základ. Vnější příčinou obnovy astronomie zvláště se strany církevní byl zmatek v kalendářích, jichž údaje nesouhlasily s hvězdami. Koperník (zemř. 1543) chtěje poznati příčinu toho, zahloubal se s nemalou trpělivostí a ještě většími vědomostmi do zkoumání různých soustav planetních. Výsledkem práce byla proslulá soustava eliocentrická popsaná a dokázaná v nesmrtelném díle, věnovaném papeži Pavlu III. r. 1543 *De revolutionibus coelestibus libri sex*. Kepler (nar. 1571 ve Weil ve Württembergu, zem. 1630) přijav věrně idee Kopernikovy a uživ výzkumů Tycho de Brahe (zem. 1642) dospěl po dlouhém

¹⁾ W. Valentiner, *Handwörterbuch der Astronomie* II. (1898) str. 230.

²⁾ *Contra gentiles* vyd. z r. 1903, str. 295, hl. 69. *De opinione eorum, qui a rebus naturalibus propias subtrahunt actiones*.

³⁾ O přírodofilosofických názorech Newtonových psali: o ideách kosmogonických málo, nejvíce přece však neúplně H. Faye v díle *Sur l'origine du monde* Paris 1896; Curt Struve: *Versuch die naturphilosophischen Ansichten Newtons in ihrer Beziehung zu denen seiner Vorgänger darzulegen* (v gymnas. progr. Sorau 1869); Schaller, *Geschichte der Naturphilosophie* I. část, str. 353—398. Baumann, *Die Lehren von Raum, Zeit und Mathematik* I. (1868), str. 473—515. Ch. de Rémusat, *Histoire de la philosophie en Angleterre depuis Bacon jusqu'à Locke* Paris 1875 II.

studiu ke svým zákonům. Koperníka zval s úctou „Velikým knězem“. Galilei (zem. 1642) svými pokusy s dalekohledem chtěje uvést soustavu Koperníkovu v pochybnost, namíтал proti ní všelicos nového, tak že se po nějakou dobu zdálo, že soustava Koperníková není správná. Tu Newton objevil zákon gravitační, příčinu zákonů Keplerových a eliocentrického pohybu naší soustavy planetární; totéž aplikoval i na vlasatice, ano i na hvězdy, o nichž se dosud mysliло, že jsou stálicemi, ukázal na všeobecný zákon gravitační. Nové důkazy pro soustavu Koperníkovu podali Römer (zem. 1710) a Brandley (zem. 1727).

Newton v trojlístku astronomů!

A jak všude se obrací proti slepé náhodě slovy: „Ze slepé metafysické nutnosti, jež je vždy táž a všude, nemůže vzniknouti změna věcí; celý rozdíl stvoření dle dob a míst může toliko povstati z ideí a vůle bytosti nutně existující“¹⁾ dávaje tak přímo kosmologický důkaz o jsoucnosti Boží, tak na konci svého „největšího díla rozumu lidského“ přidává konečný závěr, v němž uznává, že všeobecná atrakce, i když platí o nejvzdálenějších soustavách hvězd, jím stanovená, nemůže se vysvětliti bez připuštění Boha všemocného a nekonečně moudrého, jenž řídí celý stroj vesmíru: „Hunc cognoscimus solummodo per proprietates suas et attribuita et per sapientissimas et optimas rerum structuras et causas finales; veneramus autem et colimus ob dominium.“ (Poznáváme Jej toliko z vlastností a přívlastků, z nejmoudřejších a výtečných staveb a příčin účelných; uctíváme a velebíme pro Jeho moc a vládu.)²⁾ Co se týče bezprostřední příčiny gravitace, otevřeně uznává, že jí ještě označiti nemůže a domněnek tvořiti nechce. „Hypotheses non fingo! Dostačí mi, když vím, že gravitace existuje a že se řídí stálými zákony vysvětlujícími různé zjevy jí vzniklé, nevyjímajíc přílivu a odlivu mořského.“

Newton veliký velebí Tvůrce!

Ovšem, není sám. Vždyť Koperník píše v předmluvě ke spisu „*Revolutions coelestes*“: „Astronomie je korunou svobodných umění. Ostatní vědy slouží jí jako dívky své královně a proto je astronomie nade vše hodna člověka svobodného . . . . Je-li která věda schopna člověka zušlechtiti a zdržeti jej od frivolností pozemských, je to astronomie, kterou jsme povzneseni k Tomu, který je příčinou tohoto řádu a pramenem všeho dobra.“

A. Kepler³⁾: „*Coeli enarrant gloriam Dei! Quae vox coelis, quae stellis? Qua Deum laudent instar hominis? Nisi quod dum argumenta supeditant hominibus laudandi Deum, Deum ipsae laudare dicuntur. Quam vocem coeli et naturae rerum dum aperimus his pagellis clarioremque efficitur, nemo nos vanitatis aut inutiliter sumpti laboris arguat.*“

Laplace⁴⁾ uvažuje pohyb všech těles nebeských vzhledem ke slunci a rozdělení massy v soustavě sluneční, jako rukojmí stálosti. Slunce svou převážnou massou jako ředitel celé soustavy; planety s větší odstředivostí a inklinací (jako mezi Marsem a Jupiterem, anebo sám Merkurius), proto s menší massou, by nemohly příliš rušiti řádu a jiných oběžnic; mluví na konci také o vlasaticích a pak praví: „Jeví se v této hmotě veliká au-

¹⁾ Princ. phil. nat. mathem. III.

²⁾ Scholium generale na konci téhož spisu.

³⁾ Op. omnia vyd. Frisch 1858 ve Frankfurtě.

⁴⁾ Exposition du système du monde Paris II. vyd. str. 346.

torita; je zřejmo, že příroda, by zabezpečila trvání této soustavy, zařídila vše podobně na nebi jako zde na zemi podivuhodným způsobem pro zachování individuí a druhů. Filosof nemá se toliko diviti takové dispozici, nýbrž má bádati v zákonech přírodních, v příčině všech zjevů a podivuhodného řádu.“

A jaký div? Když filosofové pohanští, kterým bylo dopřáno poznati jen některé z těchto zákonů, byli uchvázeni k obdivu moci, moudrosti, prozřetelnosti Tvůrce všehomíra, čím spíše filosof dnešní doby měl by prostřed světla, pokroku vědy s úctou a bázní pokleknouti před nejvyšší Bytostí, jejíž nekonečné vlastnosti září ve vesmíru, jak to bystré oko učencovo poznává. Tři veleučenci, zakladatelé moderní astronomie mezi svými spekulacemi a výpočty jako mimoděk klesají v objetí slov chvály a podivu Všemohoucího . . . Kde je tedy stále vykřikovaná neshoda mezi vědou a vírou, kde je protiva mezi přírodou a zjevením? Kde jsou záhady à la Du Bois-Reymondovy?

Čtème co již Cicero¹⁾ píše: „Pozorujete první zoru a lesk slunce, potom tak náhlou změnu, že si jí ani mysliti nemůžeme, vidíce, jak dny a noci se střídají, jak roční doba je rozdělena na čtyři části, příhodné k dozrání plodů a vnitřnímu vývoji věcí, pohlížejíce na ředitele a vůdce všeho, na slunce a na měsíc, který svými proměnami, když ho přibývá a ubývá, jako značkami kalendářů označuje dny; vidouce, jak se pohybuje na témže obzoru, rozděleném na 12 částí,²⁾ pět hvězd,³⁾ které docela zachovávají stejnoměrný běh, ač v pohybu navzájem rozlišném; patříce na noční tvář nebes, na všech stranách ozdobenou hvězdami; pohlížejíce i na zeměkouli, z moře se zvedající, uprostřed celého světa,⁴⁾ obydlenou na dvou místech od sebe vzdálených;⁵⁾ . . . patříce na člověka, který uvažuje o nebi a bozích a uctívá je; vidíce, jak člověku prospívá celá pevnina, jak ho i moře poslouchají: když o tom a mnoho jiných věcech nesčetných uvažujeme, můžeme pochybovati, že je někdo, který vše stvořil, má-li vše začátek, jak míní Plato;⁶⁾ anebo bylo-li to vše vždy, jak praví Aristoteles, můžeme pochybovati, že je někdo, jenž vše to řídí a spravuje? Právě tak nevidíš mysl lidskou jako boha; přece však ji poznáváš, jako poznáváš boha z jeho děl, z její paměti, vynalézavosti, rychlosti pohybu, ze vši krásy ctností uznej božskou sílu mysli!“

Takto mluví pohan! — —

Kdo se tedy diví, že tak hlásá každý pravý učenec, hloubavý myslitel, že i Em. Kant, chladný, ba až mrazivý ve svých úvahách zvolal, patře na hvězdnaté nebe: „Dvě věci jest, kteréž naplňují mysl moji obdivem vždy novým a mocnějším, čím hlouběji a vytrvaleji duch jimi se zabývá: hvězdnaté nebe nade mnou a mravní zákon ve mně!“⁷⁾ že Kepler napsal: „Ty,

¹⁾ Tuscul. Disput. kn. I. hl. 28. 29. vyd. Christ. P. Schütz 1829 svaz. 12. str. 487.

²⁾ Mínen t. zv. zvěrokruh t. j. 12 souhvězdí podél ekliptiky, po níž se zdánlivě slunce pohybuje: Skopec, Býk, Bliženci, Rak, Lev, Panna, Váhy, Štír, Střelec, Kozorožec, Vodnář, Ryby.

³⁾ Míneny: Jupiter, Mars, Merkur, Venuše, Saturn. Viz Dr. Nábělek str. 127—144.

⁴⁾ Mínení starých, že naše země je středem soustavy.

⁵⁾ Dle tehdejších známostí zeměpisných.

⁶⁾ Plato míní, že svět vznikl v čase; Aristoteles, že svět je od věčnosti; dnes víme, že svět vznikl v čase (viz „Vych. Listy“ roč. VII., č. 2.).

⁷⁾ Citováno ze spisku Dra. Nábělka str. 5.

Otče světla, jenž přirozeným teplem budíš v nás touhu po světle milosti, abys přivedl nás ke světlu věčné slávy, děkuji Tobě, můj Stvořiteli a Pane, že jsi mi dopřál radovati se z Tvého stvoření a že jsem rozplýval se slastí nad dílem rukou Tvých!¹⁾ Kdo se diví, když píše astronomický velikán Secchi: „Všechny vědy vedou k poznání Stvořitele, ale astronomie zvláště! Nebesa v pravdě vypravují hlasitě slávu mocného Boha. Den nás plní podivem, noc nám otevírá poklady vědy . . . Nemluví, nehlozojí, ale po celé zemi, po celém světě šeptá mystický hlas: Coeli enarrant gloriam Dei et opera manuum eius annuntiat firmamentum!²⁾ Kdo se diví, že slavný hvězdář Mädler napsal: „Pravý přírodopysk nemůže býti neznabohem. Kdo tak hluboko nahlédl jako my do dílny Boží . . . , ten v pokoře musí pokleknouti před prozřetelností svatého Boha.“³⁾

Kdo se podiví, že Newton, veliký učenec, měl ještě větší víru v Boha?

DR. JOS. KACHNÍK.

Ze života našich dětí.

I. Dovedou-li dítky před šestým rokem věci oceňovati a vlastní od cizího, dovolené od nedovoleného rozeznávati?

1. Výjev. Opravuje se kostel. Jest právě poledne a zedníci odešli. Nikdo není na staveništi. Dva hoši, jeden asi čtyřletý druhý asi pětiletý kutají v písku. Cosi našli. Prohlížejí si to; pak se ohlížejí, zda je někdo nevidí. Batolí se k nim malý hošíček. Ten, jenž věc našel, rychle ji schovává za kabát, a oba hoši upalují za roh nejbližšího domu. Pozorují je z okna. Schoulivše se za roh, ukazují si, co našli. Jest to velký, špičatý hřebík. Když si jej důkladně prohlédli, ten, jenž jej našel, zase ukryvá jej pod kabát a oba pospíchají domů, opět se ohlédnuvše.

Malý hošíček, vida chlapce utíkat, snaží se je dohoniti. Nedaří se mu. Upadl. Rozhlíží se kolem a vida, že jej nikdo nepozoruje, usadil se, sahá po pohozeném papírku a sbírá bezstarostně třešňové pecky sem a tam pohozené, ukládaje je do kornoutku, jež si z papírku udělal. Ani mu nenapadne, aby se ohlížel, a když lidé přicházejí, kornoutek snad schovával a utíkal.

Jde kolem paní, vedouc za ruku děvčátko asi tříleté, pěkně vyšňořené. Přisedši k hromadě písku, ohmatává, zda jemný jest, a pak vzavši z rukou děvčátka taštičku, plní ji pískem a dává děvčátku, aby neslo. Již tehdy, když matka taštičku pískem plnila, děvčátko celé uzardělé kolem se ohlíželo, taštičku naplněnou nepřiliš radostně bralo, a když odcházely, stále se ještě na vše strany uzardělé rozhlíželo.

2. Rozbor a poučky. a) Proč hoch, jenž v písku hřebík našel, rychle jej uchopil a sobě přivlastnil? — Poznal asi svým malým rozumkem,

¹⁾ Citováno ze spisku Dra. Nábělka str. 194.

²⁾ V přednášce v Collegio Romano.

³⁾ Dr. Nábělek tamtéž str. 194.

že možno hřebíku k něčemu upotřebiti. Proletlo mu myslí, že možno hřebík někam zatlouci, možno v zemi jamku učiniti, možno na dveřích neb na stěně jím rýsovati. To vše jistě zkusili kdys hoši při hře, třeba ne hřebíkem, ale jistě dřívkem. V okamžiku, kdy nálezce hřebík vykupal, všechny ty představy o úkonech, jež možno dřívkem předsevzítí, se mu vybavily. Porovnal dřívko s hřebíkem a poznal, že možno vše to hřebíkem lépe provésti a nad to ještě něco nového a zajímavého učiniti. Hoši ocenili hřebík dle větší upotřebitelnosti a účelnosti ke hře, než byly dosavadní hračky téhož druhu.

Ponechejme dítěti, ať dle své dosavadní zkušenosti samo oceňuje věci nové dle jejich upotřebitelnosti; doplňujeme jen a opravujeme, ukazující skutkem, k čemu věc slouží, za stálého spolupůsobení dítěte.

Oceňování dle upotřebitelnosti nebylo jedinou složkou, jež vzbudila zájem hochů pro hřebík nalezený. Byloť kolkolem dřivek hojně pohozeno, jimiž si hráti mohli, ale nevšimli si jich. Hřebík je překvapil nejen svou řídkostí, ale i svou vzácností. Dřívka ku hraní jest všude dost, hřebíků nikoli. Dřívka jsou lehká, snadno se zlomí, nejsou dosti špičatá. Hřebík jest z jiné látky než dřívka; jest tvrdší, těžší, špičatější; jest zkrátka vzácnější. O tom se hoši hned při nalezení přesvědčili: hřebík si prohlíželi, obtěžkávali, ohmatávali. Později za rohem domu vše si ještě na něm důkladněji prohlédli, názor svůj zjasnili a když tak cenu jeho poznali, neodhodili jej, ale si přivlastnili. —

Přirozená výchova žádá, aby se dětem věci, jež oceňovati mají, nepředkládaly osamoceny, ale vždy ve známém již prostředí, ve skupinách. Tak na př. nová hračka umístěna budiž mezi hračky již staré, dětem známé; když novou hračku poznaly, budiž přidána hračka téhož druhu účelnější a z jiné snad látky zhotovená; po té ještě snad dle povahy hračka třetí téhož druhu; opětně pak zařazeny budtež mezi hračky již známé, ať si dítě samo a nepozorováno vybere. Mají-li žáci poznati nový nerost, novou kresbu, budtež zařazeny do skupiny nerostů a kreseb již známých, a před hodinou budiž to ve školní světnici již vyloženo, aby žáci nepozorovaně a nenučeně mohli své úsudky navzájem si pronášeti a nový nerost samočinně oceňovati. Učitel teprve v hodině věnuj této činnosti žáků pozornost a vytázav se po úsudcích jejich, doplňuj, opravuj za jejich působení. Příště přidruž k novému poznanému již nerostu dokonalejší exemplář téhož druhu, zařad jej do skupiny a při opakování poskytni příležitost, aby i o tomto novém exempláři děti se vyslovily. Nová vypravování uveď vždy v souvislost se známými, příbuznými; nevypravuj téhož druhu jen jednu událost, ale více stupňovitě dokonalejších a měj při tom stále zření k vypravování starým!

Jen co jest upotřebitelné, zajímá dítky trvaleji. Hošíka, jenž sbíral pecky třešňové, zajímalo jen seskupení pecek v kornout a to jen na chvíli; za nedlouho je i s kornoutem pohodil a odešel.

Doprávejme dětem nerušeného klidu, aby samočinně věci oceňovati mohly dle své snivé povahy. Kdyby se malý hošík nebyl ukázal, byli by si hoši dospělejší již na hromadě pisku hřebík důkladně prohlédli.

Kdyby se byl někdo na malého hošíka, když upadl, díval, byl by se jistě dal do pláče, neboť by se pozornost jeho k úderu a k bolesti z něho plynoucí upoutala; tak ale mysl jeho obrátila se k peckám, sem a tam pohozeným, a bolesti necítil.

b) Proč schoval hoch nalezený hřebík rychle pod kabát, když se malý hošík objevil? Proč dali se oba hoši první na útěk? Proč i když za rohem důkladněji byli si hřebík prohlédli, přece jdouce dále jej skrývali?

Byli si patrně vědomi, že činí něco, co není dovoleno; a proto předmět nedovolenosti skrývali. Poznali tedy předně, že hřebík není jejich; po té, že má hřebík cenu pro vlastníka písku, v němž hřebík nalezen; že i jim k něčemu jest dobrým.

Kdyby byla hromada písku jejich rodičům náležela, aneb kdyby byly děti poznaly, že se hřebík vlastníku k ničemu nehodí, nebyly by jej skrývaly, aniž utíkaly; kdyby se jim hřebík nebyl k ničemu hodil, byly by jej pohodily, jako pohodil malý hošík pecký, jež k ničemu neuměl upotřebiti.

S rozlišováním mezi mým a tvým, vlastním a cizím, projevuje se v duši dětské přirozený cit pro dovolené a nedovolené, jenž sice spočívá na poznání prospěšnosti věci, kterou má pro vlastníka a pro toho, jenž si ji присvojuje, ale hlavně tkví ve vědomí, zda vlastník věci souhlasí, aby si kdo ji přivlastnil či nikoli. Je-li vlastník přítomen, dítě drží předmět, aby jej viděl, a čeká, jak se vlastník zachová; usměje-li se nebo pokyne, ano i když mlčí, dítě považuje předmět za svůj, a nikterak se s ním neskrývá, ani neutíká. Není-li vlastník přítomen, dítě buď nechává předmět nalezený ležeti, aneb zářdívajíc se a ohlížejíc, předmět si přivlastňuje, ale ukrývá jej, aby zlý skutek jeho nebyl pozorován a předmět mu odňat. Hlas svědomí bojuje s egoismem; i vítězí buď svědomí nebo sobectví.

Blaze vychovateli, jenž dovede přirozeného citu dítěte pro dovolené a nedovolené šetřití a příležitostně jej pěstít!

Když učíme děti oceňovati věci dle upotřebitelnosti a vzácnosti, navádějme je, aby poznaly, jak užitečné jsou věci ty nejen nám, ale vůbec všem vlastníkům, a jak to bolí vlastníky, když proti jejich vůli věci užitečné si osvojujeme. Neopomeňme však připomenouti, jak takové jednání bolí i Boha, jenž všem lidem dobré chce a proto vše tak pěkně uspořádal. Při tom dotazujeme se, jak dětem kdys bylo, když si snad věc cizí přivlastnily; jak se zářdívaly, věc ukrývaly, s ní utíkaly, a vysvětleme proč tak činily.

Hlavně ale ať vychovatel něčeho nečiní, čím by budící se hlas svědomí utlumil. Jak zářdívalo se děvčátko, jak se ohlíželo, když nesvědomitá jeho matka z cizího brala, do taštičky mu ukládala a ještě aby to nesla, jí přikázala:

Nerozumná matka jistě nevěděla, jakého zločinu se na útlé a nevinné duši svého dítěte dopustila.

VOJT. SRBA.

Před tisíci léty a dnes.

Běžící rok 1907 je nejen pro naši milou Moravěnkou, nýbrž i pro sesterské její oblasti na právo i na levo, t. j. pro jihozápadní Čechy a pro Uherské Slévěnsko velmi památný. Právě tomu tisíc let, co „království“ Velkomoravské čestně dohrálo svůj zástoj (t. j. úkol) na politickém jevišti střední Evropy. Jaký to byl zástoj? „Palacký“ moravský (pravého jména udat zakazuje účta k tomu šlechtnému vlastenci) jej vyjádřil takto: bránil vlasti

a svobody proti Římu od nepaměti do r. 476 po Kr., a odtud proti nepříteli ještě shovadilejšímu, proti Frankům a Němcům. Morava r. 907 se neubráníla, padla; ale nikoli zradou, odpadlictvem, hnilobou vnitřní, padla skrz nástrahy a přesilu z venku. Od časů Marobudových až do časů Rastislavových, knížata domácí věrně a bez přetržky hájili lid sobě poddaný ať už Slováky za Bielými Horami a v Panonii, ať Rakousy podél Dunaje od Mlýnce (dnešního Lincu) po Vídeň, ať Bojemý (později Čechy) po Vltavu a horní Labe, anebo Moravany, vlastní rodáky své. Snad, hájíce místo lidu se be, své statky, svou panovníčí rodinu (dynastii) snad by se byli uhájili do dneška! Morava padla, že nebyla vedena výbojnou, sobeckou politikou západní; a takový pád nazvali jsme čestným, v odpor všem loťníkům dějepisným, kteří s krvežíznivým zanícením oslavují jen ty, co zástupy pracovitého lidu znali vraždit, dědiny klidné vypalovat, chlebonosné ornice potem, modlitbou a písněmi posvěcené v pustatiny obracet, za to však o panovnících pečlivých v míru a pokoji, jak by své poddané oblažili, mlčí jak zarytí.

O Moravu povalenou na obrátce bratrsky se podělili věrní tehdá političtí druhové, Frankové, Maďaři a z „asi zlatej“ Prahy Čechové, vlastní to potomci Čechovi, historicky známí pod jménem Přemyslovců. Běželo jim všem o posílení svých korun; na dlouho-li? Dnes jí nemá ani jeden, ani druhý, ani třetí.

V ten smysl zprávečku otiskly Ludové Noviny, ve Skalici na Uherském Slovensku vydávané. Na význam roku 1907 upozorněn veledúst. pan P. Methoděj rytíř Halabala, řeholní kněz Rajhradský a staříčský vlastenec moravský ze školy Sušilovy odepsal toto: Rok 1907 jest v pravdě pro Moravu dějepisně vele památný. Říše velkomoravská jako „j a s n ý m e t e o r“ povstala a zahynula. Šmutný to věru osud a katastrofa nenapravitelná!

Ctihodný muž ten napsal co zlaté srdce jeho pocítilo, co z „Dějepisu“, oficiálně o Moravě vykládaného, v paměti mu utkvělo. Velkomorava — meteor a dost! Kdo poví, odkud až meteor se odtrhl? Kdo by se staral, kam se poděl? Věru velká to vymoženost dosavadního „bádání“, že z ničeho nic o Velkomoravě štěbetavým pochlebníkům franckým se uráčilo učinit historickou zmínku a že se nikomu z těch nesčíslných, dobře placených pánů universitních o Moravě hlavy lámat nechtělo, vecpat do dějepisu, to jest do zpráv o l i d s k ý c h činech, úmyslech a výsledcích, vědecké dogma o meteoru! Morava — meteor, bez začátku a bez konce; meteor v dějinách tady na zemi!

Toto slavné meteorství je lacino nabytým majetkem všech dnešních vědátorů. Vezměte zmíněný dopis a pochodte tak zvané vlastence, mor-slez. besedu nevyjímaje, a potom ty ještě tak zvanější „dějezpytce“ na slovo vzaté, nazpaměť víme, co vám odpovědí: „Co s tím chcete? Příklad meteorový dočista je správný. Nikdo neví odkud ta vaše Morava na ránu se vzala. Na jevišti světovém vedle rozpínavé říše Francké místa má jenom ještě vévodství, nápotomní království České v té přeslavné krajinečce vůkol Prahy. Začátkem VII. stol. po Kr. založil tuto veleříši praotec Čech. Tak je to v Šafaříkovi a ten to má z Muchara, Thunmanna. Všichni badatelé najmě ti z Pruska Šafaříkovi dávají úplně za pravdu. Tady o nějaké pochybnosti nemůže býti ani řeči a tož dejte s tou Moravou už jednou svatý pokoj! —

Hleďme si. Promluví-li katolický Řím, stojí-li ve svatých knihách nějaké záhadné slovo — „pochybovat, vyvracet“! zařve celé vojsko vědatorské

unino; „svoboda“ vědy prý tak káže. Ale pochybovat o meteoru Velkomoravském, pochybovat o Praze, že nebyla ze svých počátků střediskem všech krajin do Velkomoravy od prvu příslušných, to je jiná, tady „svoboda“ káže mlčet, ani nedutajíc. A na takovou „vědu“, na takovou činnost „badatelskou“, na takové hledání historické o Slovanech „pravdy“ (ve Werkách prušáckých, si přimysli!) lid českomoravský ze svých krvavých mozolů platí — nečítané miliony!

A co s těmi nebožtíky, kteří bez nároků na hmotný zisk ze šlechetného zápalu pravdy se byli dopídili, kteří na oslavu vlasti život svůj zasvětili úmorné práci, odhalit smysl ve zprávách římských a řeckých ukrytý, kteří sepsali knihy ne o meteorech ale plné jádra a skutečnosti, co s těmi? Ti pane jsou pohrdlivě odbytí, umlčení, zapomenuti. „Palacký“ moravský, do slepoty o pravěku moravském se napsavší, Sicha, Alois Šembera, Sasinek a jiní Sušilovu a Bartošovu lásku osvědčivší Moravané — vyhlášení jsou za bláznů. (Čestnou výjimku činí přirozený Čech, pan Papáček; arcif je to učenec, universitním ovzduším neotrávený. Za to mu také nepůjčili, čeho z Pražské knihovny universitní potřeboval.)

Tento pokrokový zjev, mimo pohodlné dnešní tluchubství, má ještě jiné příčiny úzkostlivě zatajované, ale možné jenom v Praze, která čím dál tím zjevněji na sebe výraz prušáckého Berlína. Svět bohudíky není slepý, tudíž ví, Berlín že je hnízdo centralismu a velikášstva, a dosící toho, pařeníště hakatistických a dějekujských choutek, přese všechno zapírání a přetvařování. Tam si Praha chodí „dělat oko“, po letech — kdož ví — bylo by to „jak najity“.

Praze-li snad křivdíme? Podívejme se tu na ty běhy světa tamnějšího. Mezi lid obecní po celých Čechách z tam odtud mermou mocí cpou moderní husitství, ne to husitství s vírou, zbožností a mravností nešťastného mistra Jana Husi, nýbrž ono husitství, které prušáckému štácreligiónu se podobá jako vejci vejce. Swiat Slowianski roku 1905 dobře poznamenal, největší že slávu Češi vidí v odporu proti všemu, co je katolického. Myslíme, že netřeba podávat po lopatě, zda tím Berlín anebo Vídeň má být ubezpečen z nějakých obav „budoucího“ nedorozumění. — Výchovná intelligence, bojovnější nálady než samo Sokolstvo, od nedávna je zas ruka v ruce se sociální demokracií. Pojítkem těchto něžných dušiček je internacionalismus, eufemicky (aby se hlupáci neplašili) „všelidstvím“ pokřtěný, který s horečným napětím čeká, až různým fonografům se podaří sestavit „mluvu opičí“. Pane professore Gebaure! nekazte si oči s hist. mluvnici českou. Nač se podaremně mořit takovou bezcennou veteší, jako je ten jazyk mateřský?! Děti z království, osvojíce si internacionální mjaukot opičí nebudou tak hloupě stávkovat, jak činí nešťastné dívky Poznaňské.

Který soudný člověk toho ještě nemá dost, tomu darmo povídali dál.

Od jakživa Češi Pražští uměli si v Němcích prozíravě nadhánět, na Moravské „bratry“ si vzpomínají jen tehdy, když v něčem potřebují jejich pomoci; jinak jimi jako nějakými méněcennými ze sveřepých Tatarů zplozenci opovrhují. Že lid v Čechách o Moravě tak smýšlí, pisatel těchto řádků má z určité výpovědi rodilého Čecha odkudsi od Čes. Budějovic; že intelligence nejináč, dosvědčuje kde jaká stránka Gebaurových mluvnic; „výhodní“ nářečí moravská jsou mu předopornou ohyzdou, za to západní poněmčené venduňky slastnou lahodou.

Jak už řečeno, Češi tedy nás Moravanů na ty své nejnovější snahy „osvětňé“ tuze moc potřebují, ale nikoli jako bratr bratra, nýbrž jen tak za číselné závaží; s Moravcem, své historické platnosti si povědomým, pramálo by si podbili boky! Proto jich snaha už tisícletá, paměť na Moravu ondy královskou dusit, ubíjet, nesmyslem meteorovým v lehkost a pohrdání uvádět; raději zuby nehty bránit prušácký výpotek, že Slované s Avary zároveň až teprve v VI. století po Kr. mračnem hladových kobylek do zemí českých se přihnali, než připustit, co klassickými svědky římskými a řeckými stvrzeno, že Slované ve střední Evropě byli by pravěkými (snad vůbec prvními) osídlenci, rozloženými od Karpat až po Rýn, kdež pak hraničili na východ s oním národem, který v VI. věku po Kr. světu dal Franky a Němce (Caesarovy Nemetes).

A umějí ti „asi zlatí“ vnařit, úlisně lahodit, to se neptat!

(Příště dále.)

I. rakouský sjezd na záchranu dětí ve Vídni. (Dle Hlídky.) Vídeň mívá poslední dobu skvělé sjezdy opravné, skvělé zevnějším účastenstvím, ale také vnitřní cenou ne bezvýznamné.

Řadu letoších významných kongresů sociálních v Rakousku zahájil 18. března I. rakouský sjezd na záchranu dětí ve Vídni. Příprava sjezdová dělá se za patronance vlády. Vláda po delší dobu obírá se průpravou na změnu rakouského práva dětského a sjezdem měla být jednak uspořádána ještě jaksi anketa znalců o sporných otázkách, jednak probuzen obecný zájem o připravovanou reformu. — Již před sjezdem na popud ministerstva vnitra ustavily se v jednotlivých královstvích a zemích zvláštní zemské komitety pro ochranu dětí. Už předmět a účel sjezdu sám jest zámluvný. Podávány referáty z jednotlivých zemí důkladně většinou od praktiků pracované a vyneseno jimi mnoho nového. Ozřejmelo však, že účastníci ani o způsobu ani o podstatě ochrany dětské nemají shodného názoru. Nejhojněji jednáno o hospodářsko-socialní ochraně dítěte.

I súčasnilo se pak na kongressu 114 oficiálních zástupců zemských vlád, úřadů církevních, zemských výborů a zemských rad školních. Soukromě přibylo na sjezd na půldruhého tisíce účastníků a účastnic. Také Čechy s Moravou vyslaly zástupce: Náměstek zem. hejtmana mor. Dr. Žáček zvolen do praesidia sjezdového. Městský rada pražský Dr. Baštýř svoji řeč započal česky. — Předsedou sjezdu zvolen bývalý ministr obchodu Dr. šl. Bärnreither. Církev zastupoval v předsednictvu obligatní už její vídeňský zástupce v socialně-politických institucích svět. biskup Marschal.

Programové řeči o úkolech kongressu proslovili Exc. šl. Bärnreithier a ministr spravedlnosti Dr. Klein. Oba ostatní ministři, do jichž oborů sjezdové

práce ještě spadají, ministr vnitra šl. Bienerth a ministr vyučování Dr. Marchet, slibovali po svém kollegovi veškeru pomoc státní kongressu až na banketě ve Vídni pro sjezdovníky pořádaném.

Jako na poprvé připraveno pro sjezd příliš mnoho látky, proto podrobněji probrána býti ani nemohla. Rozdělena na tři odbory: pro speciální ochranu dětí, záchranný výchov a konečně trestní právo dětské.

Ministr Klein ohlásil přímo celou řadu reforem trestního i občanského práva dětského. Novellami že budou provedeny, nedošlo-li by v brzku na skončování celé reformy práva rakouského. Sjezd sám byl pak namnoze jako souhlasem tohoto prohlášení. — Vyšší věkovou hranici pro trestnost mládeže požadoval referent alespoň 16. rok, jiní plaidovali po ministroví pro americkou soustavu trest odložití až do vyspělosti trestnímu právu.

Ministr mluvil i o zřízení zvláštních dětských soudů. Pro dívky žádána ochrana před nekvalifikovaným svedením až do 18. roku. Voláno po přísném zákazu alkoholu. Potlesk zazněl dvoranou, když urgovány tresty za všelijaké veřejně vystavované pornografické „umění“ našich vývěsních skříní a plakátů. — Místo dosavadního pouze individuálního poručnictví navrhováno zavést na výpomoc i poručnictví generalní s některým omezením. Ministr sám přislíbil poručnictví i ženám: také sjezd je schvaloval a účastnice z Brna ohlašovala, že máme v Brně ustanoveny už dvě poručnice.

Socialní zájem celku při těchto otázkách přirozeně začasto se stavěl i na kongressu proti požadavkům individualní svobody. Ale došlo i na stížnosti učitelstva, že jsou soudy málo chráněny proti zpustlé mládeži. Sudí pak svalovali vinu na školní řády, jimiž se judikatura řídit musí. Při tak eminentně kulturních otázkách vyšlehlý několikrát i hlučné spory obou táborů kulturních. Tak s „pokrokové“ strany navrhován státní dozor na různé ústavy pro zanedbanou mládež, kde prý ji pověrečně a pro svět odcizeně vychovávají, a zvláště pokroková dáma sl. Wolfringova dovolila si v napsaném referátě přímo zaútočit na křesťanství, jež prý teprve zavedlo metlu na neposlušnou mládež atd. Byla však řed. paedagogia Dr. Gickem řádně zpražena. Po metle na zpustlou mládež ozvaly se ostatně na sjezdu hlasy častěji, ač nikdo nechtěl být metlovým paedagogem.

*

Časově i myšlenkově pojila se ke sjezdu na záchranu dětí II. konference delegátů rakouských spolků pro blaho trestanců, svolaná do zasedací síně zemského soudu vídeňského. Za předsednictví presidenta vrchního soudu zemského bar. Kalliny účastnilo se porad skrze svoje zástupce 18 spolků. Vedle agitační stránky, kde usneseno zvláště ještě obrátit se na církevní úřady, projednávána otázka zřízení pracovní kolonie pro trestance. Konstatováno, že zatím věc nijak nepokročila. (Své doby za referátu přisedícího poslance Dra. Koudely konáno o zařízení takovéto kolonie důkladné šetření v zem. výboře moravském a dána k dispozici značná subvence na ten účel, ale rovněž bez výsledku.) Zřízeny však aspoň dvě útulny pro trestance v Krakově (pro 200 osob) a v Gorici. Za přední úkol obrala se letošní konference pojednat o rehabilitaci trestanců. Rehabilitace schválena a usneseno požádat ministerstvo spravedlnosti, aby předložilo parlamentu osnovu zákona o znovuzískání neúhonnosti. Asi za těchto podmínek: že trest buď už odpykán, buď prominut, že uplynula od té doby aspoň 5letá při zločinech, tříletá při přečinech, že se trestanec dobře zachoval, zvláště škodu, pokud bylo lze, napravil. Pak buďtež mu všechny tituly a hodnosti bez

jakýchkoliv nových studií či zkoušek vráceny; jediné právní následky trestu po právu občanském ostaňtež, jinak i nárok na výživu z veřejných fondů znovu budiž rehabilitovanému přiznán. — Co do mladistvých trestanců usnesla se konference dožadovat se, aby spolkům pro blaho trestanců dostalo se zastoupení v zemských komitetech na záchranu dětí.

VIII. kurs prázdninový pro učitele pokračovačích škol jak obchodních, tak i průmyslových uspořádá České obchodní museum v Praze letos o hlavních školních prázdninách v červenci a budou se přednášeti následující předměty: nauka obchodní, část právní (právo směnečné a obchodní), nauka obchodní, část praktická, nauka o zboží, kupecké počty, účetnictví a korespondence. Přednášeti budou čelné síly profesorské. Absolventi kursu mohou skládati zkoušky z přednášených předmětů, o čemž vydáno jim bude zvláštní vysvědčení. Kursovní poplatek a zápisné obnáší K 22.— a jest splatný předem. Přihlášky do kursu tohoto, jež buďte zaslány co nejdříve, přijímá České obchodní museum v Praze V., Mikulášská tř. čís. 9., palác „Merkuru“.

Z A S L Á N O.

II. česká pouť do Lurd 1907 v jubilejním roce 50té ročnice Zjevení P. Marie v Lurdech a 50té ročnice kněžství Jeho Svátosti papeže Pia X. se svolením nejdůst. bisk. konsistoře brněnské v. n. ze dne 21. února 1907 čís. 883 za protektoriátu jeho Biskupské milosti nejdůstojnějšího p. Dra Pavla hraběte Huyna, biskupa atd. atd. atd. v Brně, konati se bude od 1. do 15. září dle tohoto plánu: I. Vídeň—Linec—Innomostí—Buchs (Rakousy), Einsiedeln (Švýcarsy). Zastávka. II. Einsiedeln—Lucern (menší zastávka —Bern—Ženeva—Paray le Monial. Zastávka. III. Paray le Monial—Lyon—Lurdy. Pobyt v Lurdech 3 a půl dne. IV. Lurdy—Toulouse—Lyon. Zastávka. V Lyon—Ženeva—Curych. Zastávka. VI. Curych—Innomostí—Solnohrad—Vídeň.

Odjezd z Vídně v pondělí dne 2. září ráno. Návrat do Vídně v sobotu dne 14. září večer.

Ceny: Celé zaopatření cestou, na zastávkách, v Lurdech, I. tř. 580 K, II. tř. 400 K, III. tř. 250 K, mimo tyto ceny zaplatí každý účastník I. tř. 20 K, II. a III. tř. 10 K na režijní vydání.

Bližší zprávy obsaženy budou na plakátech, jež budou v š e m důstojným farním úřadům poslány, a v „Programu poutním“, jež na požádání zasílá podepsaný duchovní vůdce pouti, který také přijímá přihlášky k pouti a sice již od nynějška až nejpozději do 1. července t. r.

Josef Novák, c. k. gymn. professor, z diecése pražské. Antonín Nývlt, bisk. notář, rektor bisk. kněžs. semináře v Král. Hradci, z diecése Král. Hradecké. Jan Kocábek, arcikněz, bisk. vikář, farář v České Kremži, z diecése Budějovické. Ant. Zeman, účetní konsistorní v Litoměřicích, z diecése Litoměřické. Dr. Cyrill Sládeček, vicesuperior kněžského semináře v Olomouci, z diecése olomoucké. Maxmilian Weinberger, kons. rada, farář na dómě v Brně, z diecése brněnské. Viktor z Kövérů, vrchní cestovní maršal. Štěpán Bolla, technický vůdce. Leopold Kolisek, auditor bisk. kons., v Předklášteří, duchovní vůdce.